




F —  —  —  — N

PUTOVIMA
Frankopana



Projekt Primorsko-goranske županije „Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana“
sufinancirala je Europska unija iz Europskog fonda za regionalni razvoj.

F —  —  —  —  —  —  —  — N

PUTOVIMA
Frankopana

Impressum

Izdavač: Primorsko-goranska županija, Adamićeva 10, Rijeka

Za izdavača: Zlatko Komadina

Urednik: Mile Kušić

Autor teksta: Velid Đekić

Fotografije: Petar Fabijan

Oblikovanje: Nikola Šubić

Lektura: Lidija Toman

Produkcija: Prospekt d.o.o., Rijeka

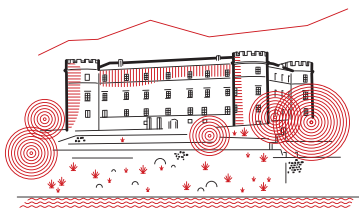
Tisak: Kerschoffset d.o.o., Zagreb

ISBN: 978-953-7221-94-2

CIP: CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001049616.

Sadržaj

5	UVODNA RIJEČ
6	UVODNIK
7	USPON I PAD OBITELJI KOJA JE OBILJEŽILA HRVATSKU POVIJEST
12	VINODOLSKI ZAKONIK, NAJSTARIJI HRVATSKI PRAVNI DOKUMENT
16	FRANKOPANSKA „DRŽAVINA“
21	OTOK KRK:
24	Kaštel Gradec
32	Kaštel u Krku
42	Franjevački samostan Košljun
51	VINODOL:
54	Kaštel Grobnik
64	Kaštel Trsat
74	Kaštel u Bakru
82	Dvorac Nova Kraljevica
92	Stari grad Zrinskih, Kraljevica
100	Stari grad Hreljin
108	Kaštel Drivenik
116	Kaštel Grižane
124	Pavlinski samostan, Crikvenica
132	Kula u Bribiru
140	Kaštel s kulom Kvadrac, Novi Vinodolski
148	Stari grad Ledenice
157	GORSKI KOTAR:
160	Dvorac Zrinskih u Čabru
168	Kaštel Zrinskih, Brod na Kupu
176	Dvorac Severin
184	Dvorac Stara Sušica
192	Manastir Gomirje



Dvorac Nova Kraljevica



Dvorac Severin



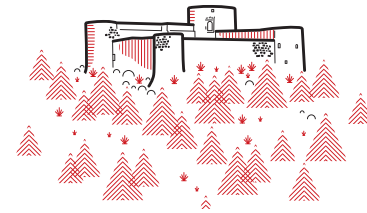
Dvorac Stara Sušica



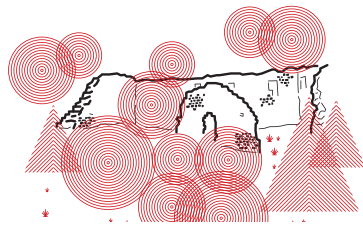
Dvorac Zrinskih u Čabru



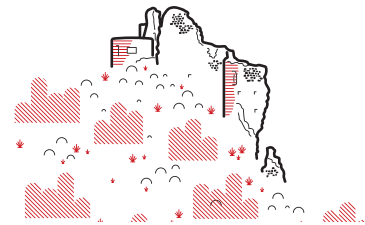
Franjevački samostan Košljun



Kaštel Drivenik



Kaštel Gradec



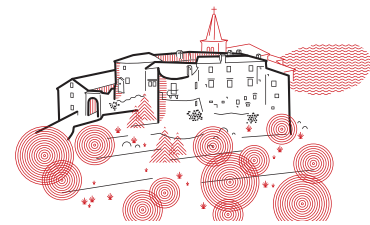
Kaštel Grižane



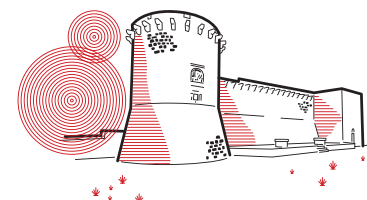
Kaštel Grobnik



Kaštel Trsat



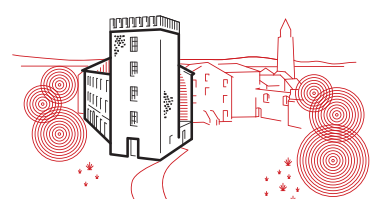
Kaštel u Bakru



Kaštel u Krku



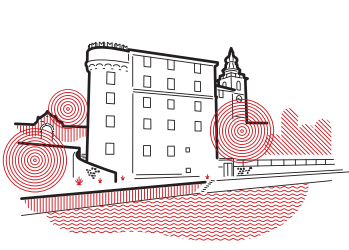
Kaštel Zrinskih, Brod na Kupu

Kaštel s kulom Kvadrac,
Novi Vinodolski

Kula u Bribiru



Manastir Gomirje



Pavlinski samostan, Crikvenica



Stari grad Hreljin



Stari grad Ledence



Stari grad Zrinskih, Kraljevica

Uvodna riječ

Primorsko-goranska županija područje je iznimno bogate kulturne i povijesne baštine, duboko utkane u identitet ovoga kraja i ljudi koji su se u dugom povijesnom razdoblju ovdje naseljavali, ali i svih nas koji na ovim prostorima danas živimo.

Ova foto monografija zapis je o tek jednom dijelu vrijednog nasljeđa naših predaka, frankopanskim kaštelima, koje smo počeli obnavljati prije petnaest godina da bismo ih sačuvali za buduće generacije i prezentirali kao turističke adute pod zajedničkim nazivom Putovima Frankopana. Kontinuiranom brigom i očuvanjem ovih povijesno kulturnih dobara naše Županije, želimo ih uključiti u suvremeni život i učiniti ih trajnim podsjetnicima na jedno značajno razdoblje povijesti ovih krajeva.

Frankopanski kašteli povezuju kvarnerske i gorske krajeve, a ostavština su obitelji Frankopan, plemića koji su tijekom povijesti, od 12. pa sve do 17. stoljeća, imali velik utjecaj na razvoj gotovo cijelog prostora Primorsko-goranske županije. Kako bi se domaće stanovništvo osvijestilo o vrijednostima kulturno-povijesne baštine, a turisti upoznali s bogatstvom kulturnog nasljeđa ovog prostora, osmišljena je Kulturno-turistička ruta, inspirirana životom ove velikaške obitelji koja je obilježila i hrvatsku povijest i postala dio našeg kulturnog identiteta.

Zahvaljujem autorima i svima koji su dali doprinos nastanku ove vrijedne fotomonografije.

Župan

Zlatko Komadina

Uvodnik

Čudno je to s vremenom. Ono nekad oduzima, osuđujući na zaborav, a nekad dodaje, otvarajući vrata osnaženom i dugotrajnom pamćenju. Kako mu se već prohtije.

Priča o hrvatskoj plemenitaškoj obitelji Frankopan, u čijoj se sudbini zrcali posebno važan dio hrvatske nacionalne povijesti, jedna je od onih kojima vrijeme ništa nije oduzelo. Dapače. Što smo od vremena Frankopana udaljeniji, čini se kako nam oni postaju sve bliži. Povijesna vrela otvaraju nam poglede kojima lakše razumijemo njihovo doba i nastojanja, njihovu sudbinu i učinke. Svaka povijesna stranica uvodi nas u nova poglavlja priče o Frankopanima.

Ne ostaje to samo na stranicama. Poput Frankopana, mi koji u Primorsko-goranskoj županiji danas živimo na dobrom dijelu područja njihove nesuđene jučerašnje „državine“, nastojimo biti ljudi od djela. Baštinili smo brojne uistinu vrijedne frankopanske objekte koji, govoreći vlastitim postojanjem o sebi i svojim nekadašnjim vlasnicima, ujedno govore o nama – tko smo, otkuda smo i zašto smo. Oni su utkani u identitet stanovnika Primorsko-goranske županije, bez njih danas ne bismo bili to što jesmo.

A sve to obvezuje na aktivan pristup. Zahvaljujući tom pristupu, zaustavljeno je propadanje velikog broja kaštela, dvoraca, kurija i sakralnih zdanja koji su svojedobno bili vlasništvo Frankopana ili su s njima na različite načine bili izravno povezani. Ovi objekti dobili su time priliku da se protegnu u 21. stoljeće, i to na dostojanstven način. Projekt Putovima Frankopana, na kojemu Primorsko-goranska županija predano radi od 2005. godine, u suradnji s dvanaest partnera, donio je sanaciju, obnovu i vraćanje života u baštijnjena frankopanska zdanja.

Ponosni smo na učinjeno. I zahvalni europskim prijateljima koji su nam putem EU fondova u tome više nego pomogli.

Velid Đekić

Uspon i pad **obitelji koja je obilježila** hrvatsku povijest

Kako to u povijesnim događajima gdje biva, počeci moćne hrvatske feudalne obitelji Frankopan iz današnje nam perspektive nisu u cijelosti vidljivi. Izvori nude raznovrsne mogućnosti čitanja tih početaka. Štoviše, posljedično se može postaviti „neozbiljno“ pitanje – nije li brojnost scenarija što govore o frankopanskim počecima idealna za ono što suvremeni čitatelj priželjkuje sa stajališta interaktivnih pristupa? U slučaju Frankopana gotovo da svatko može odabrati onaj početni scenarij kojemu je iz osobnog ugla najviše sklon.

Jedan od njih upućuje kako Frankopani stupaju na povijesnu scenu zahvaljujući mletačkom uzimanju otoka Krka pod svoje. Venecija je kvarnerskim otocima upravljala kao kneštvima, što znači kao područjima

koja u njezino ime nadgleda postavljeni knez. I kada se godine 1118. zabilježi ime prvoga poznatog člana obitelji Frankopan, Dujma, bit će to zato što je Dujam postao Krčki knez. Tu mu je dužnost povjerio mletački dužd Domenico Michiel.



DUJAM I. _____

Je li Dujam osoba porijeklom s otoka Krka, iz domaće obitelji? Ili je stigao s hrvatskog kopna, možda s vlastitom obitelji, kao kompromisno rješenje u nadmetanju za vlast nad otokom, nadmetanju hrvatskih vladara na kopnu i mletačkih duždeva na moru? Ili je pak Dujam venecijanski došljak kojega je na otok uputio dužd da ostvari mletačke interese?

Sljedeći scenarij ishodišno povezuje Frankopane s još daljim mjestom, Rimom. Hrvatski Frankopani su u toj verziji događaja produžetak rimske obitelji Frangepani, posredno i njezine antičke preteče, obitelji Anicij. Kada četvorica braće Frangepani napuste 833. godine Rim i stignu u Veneciju, trojica njih postat će začetnici rodova. Brat Nikola kretat će se istočnom jadranskom obalom i dobiti na upravljanje Krk, gdje je postao začetnikom Frankopana koje danas znamo.

Ili je u toj verziji početnog scenarija na djelu razmjerno čest genealoški trik kojim se moćnici nastoje predstaviti dugovječnijima i dublje ukorijenjenima u javni prostor nego što to uistinu jesu, pa zbog toga posežu za naknadnim, što će reći izmišljenim, mit-skim osobnim i obiteljskim korijenima?

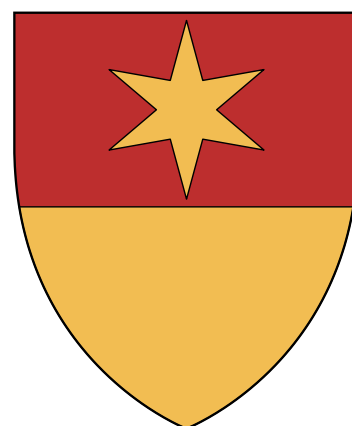
Svi su odgovori mogući.

No, upitnici dominiraju samo zamagljenim, kontroverznim počecima Frankopana. Ono što je u povijesti obitelji uslijedilo manje podliježe raznovrsnim viđenjima, jednostavno zato što su dokumenti iz tih faza obiteljske pripovijesti bliži, dostupniji i donekle precizniji. Usprkos činjenici kako u obiteljskoj povijesti i dalje postoje epizode koje nije moguće rekonstruirati bez ostatka.

Nakon izgradnje krčkih kaštela obitelji, što je proces započet podizanjem utvrde Gradec, slijedilo je učvršćivanje vlasti i prelazak na obližnje kopno, te nastanak čvrstih i trajnih spona s ugarsko-hrvatskim kraljevima. To je nova stepenica u razvoju obitelji, koju je obilježilo njeno zauzimanje snažnije pozicije u onodobnim političkim okolnostima. U doba mongolske provale u dubinu europskog teritorija, što se dogodilo u 13. stoljeću, Frankopani – tada još uvijek zapravo Krčki knezovi, s obzirom na to da će naziv Frankopani početi upotrebljavati 1422. godine – pružaju pomoć ugarsko-hrvatskom kralju Beli IV. koji je zaklon od neprijatelja potražio na jadranskoj obali. Čim je mongolska opasnost minula, Bela uzvraća Frankopanima dajući im u vlasništvo Modruš i Vinodol. To vodi obitelj ozbiljan korak bliže prema velikaškoj eliti Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.

Naravno, istovremeno donosi zatezanje odnosa s Venecijom. Slijedi težak udarac: Venecija ne predaje otok Krk na upravljanje novom naraštaju Frankopana već na njihovo mjesto postavlja sebi vjernije ljude. To posljedično znači kako Frankopani u 13. stoljeću gube otok. Ulogu glavnog uporišta obitelji tada preuzimaju Vinodol, Modruš i, nešto poslije, Senj. No, ta se činjenica ne mora tumačiti jednoznačno, s obzirom na to da se pojavom novih uporišta širom otvaraju vrata za uspon Frankopana koji će uslijediti u iduća dva stoljeća.

Da bi se to dogodilo, sve uz snagu dobivenu iz novih uporišta, valjalo je u svoje ruke vratiti otok Krk, čime bi se obiteljska platforma za novi uzlet gospodarski i politički stabilizirala. Otok je vraćen protestima i diplomatskim pritiscima, vjerojatno kombiniranim s vojnim akcijama. Formalni dogovor između Frankopana i Venecije o ponovnom ustupanju otoka postignut je 1260. godine, što će na duge staze zacrtati sudbinu otoka i obitelji.



PRVI GRB KRČKIH
KNEZOVA

Najznačajniji element ugovora mogao se pročitati u retcima koji su govorili o prepuštanju venecijanskog kneštva u ruke Frankopana. Tako važan iskorak u odnosima nije učinjen bez nadoknade. Obitelj je, pored ostalog, za to morala Veneciji plaćati iznos od 900 malih mletačkih libri godišnje i dati vojna jamstva za zaštitu jadranskih pomorskih putova. S druge strane, Frankopani su postali mletački građani i članovi Velikog vijeća Mletačke Republike.

Koliko su točke ugovora bile ostvarive u praksi? Onoliko koliko ih je Venecija mogla provesti u djelo, što znači malo ili nimalo. Frankopani su otokom vladali manje-više samostalno, nerijetko otvoreno zanemarujući potpisane obveze.

Na drugoj strani, zbližavaju se s novim ugarsko-hrvatskim kraljem iz redova Anžuvina, Karlom Robertom, što čine nasuprot ostalih hrvatskih velikaških obitelji. To im je donijelo kraljevsku nagradu u obliku požeške županije, Drežnika sa Slunjem i stolnobiogradske županije. Imajući u vidu oba patrona Frankopana, Veneciju i Anžuvince, iz perspektive obitelji uspostavljena je ravnoteža snaga, uza sve zamjetnije udaljšavanje od prvog patrona.

Sve će kulminirati ratom između kralja Ludovika I. i Venecije te potpisivanjem Zadarskog mira 1358. godine kojim se Mletačku Republiku primoralo na odricanje od svih posjeda na istočnojadranskoj obali. Tim je potpisom otok Krk, nakon 240 godina provedenih pod mletačkom vlašću, postao dio Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a Frankopani i formalno prestaju biti vazali Venecije. Nema dvojbe, na djelu je bila tektonska promjena.

Među knezovima koji se potom izdvajaju u obiteljskoj povijesti je Bartol VIII. On stvara čvršće obiteljske spona s velikašima na zapadnoj strani kontinenta, usmjeravajući svoju djecu na bračne veze s plemstvom u Njemačkoj i Italiji. Činio je to u skladu s velikaškim običajima toga vremena. Ostavljajući iza sebe unutrašnje obiteljske nesuglasice oko pitanja koja će grana obitelji vladati kojim dijelom frankopanskih teritorija – bez toga valjda nije moglo proći ni među njima – knez Ivan V. je u 14. stoljeću ujedinio cjelokupno područje frankopanske „državine“ u rukama jedne osobe. To će silno osnažiti i njegovu poziciju i poziciju obitelji u cjelini. Štoviše, odlukom kralja Žigmunda Ivan će objediniti funkciju hrvatsko-slavonskog bana, što je položaj na razini potkralja. Ne samo to, obitelj dobiva kraljevo dopuštenje za iskopavanje zlata, srebra i željeza na vlastitim posjedima, sve bez obveze ikakve novčane nadoknade za to.

Obitelj dostiže vlastiti vrhunac u 15. stoljeću, u doba kada je predvodi knez Nikola. Među važnijim znakovima tog vrhunca je podatak kako cjelokupna „državina“ i u tom razdoblju funkcionira u upravljačkim rukama jedne osobe. Nikola je kneževsku ulogu igrao skoro tri desetljeća, pritom nadasve uspješno vodeći obitelj gospodarskim i političkim vodama. Posljedično su njezina moć i ugled nastavljali kontinuirano rasti. Kao što je to bilo za njegova uspješnog prethodnika Ivana, sve se stopilo na najbolji mogući način u trenutku njegova preuzimanja dužnosti hrvatsko-dalmatinskog bana 1426. godine.



IVAN VII.

Snaženje obiteljskih veza s plemstvom na Zapadu dovelo je do sklapanja vojnog saveza između Nikole IV. i dinastije Habsburg. Nikola je bio knez 30 godina, a za to je vrijeme obitelj došla u posjed Ribnika, Ozlja, Cetina, Klokoča, Ostrovice, Bihaća, Vrlike, Skradina i Poljica. Uz ostale teritorijalne akvizicije, Nikola je postao najmoćniji hrvatski velikaš svoga vremena, što ujedno znači najmoćnije ime u povijesti Frankopana.

Danas možemo reći, ne i najpoznatije. Međutim, prije nego što pokucamo na vrata najpoznatijeg, valja kazati kako ni uspon Frankopana kao obitelji nije tekao pravocrtnim smjerom. Porastom posjeda i moći, strasti su se uzbudile i u vlastitom dvorištu, ne prvi put. Tenzije među vodećim glavama obitelji kulminirale su 1499. godine, kada

je frankopanska „državina“ internim obiteljskim dogovorom u Modrušu podijeljena na osam teritorijalnih dijelova, koji su se našli u rukama sedmorice braće i njihovog nećaka. Najvažniji posjedi, Krk i Senj, ostali su u zajedničkim rukama, vjerojatno zbog nemogućnosti dogovora. Na području današnje Primorsko-goranske županije, najvažnijim Frankopanom postao je knez Martin, u čijim je rukama završio najveći dio Vinodola, od Trsata do Novog. Grobnik je pripao Stjepanu II. Modruškom, a Hreljin Ivanu VII. (preko njega vladao je također Kraljevicom i Bakarcem).

Modruška podjela točka je u kojoj okončava proces uspona obitelji, odnosno točka u kojoj započinje njezin nepovratni pad na povijesnoj pozornici.

Opadanje moći Frankopana najviše je išlo u prilog Veneciji. Ono je bilo gospodarsko i vojno, a možda se ponajviše osjetilo na simbolu Frankopana, otoku s kojeg su se vinuli u redove velikaša. Mlečani su iskoristili slabost Frankopana da ponovo zauzmu Krk 1480. godine. Drugi ključni čimbenik koji je utjecao na tadašnje odnose snaga je prodor Osmanlija, što je donijelo teško stradanje frankopanskih posjeda u 15. i 16. stoljeću. Stanovništvo s opustošenih imanja završilo je kao osmanlijsko roblje ili se iselilo u Austriju, Ugarsku, Moravsku i Italiju. Našavši se pred vojno premoćnim Osmanlijama, a bez adekvatne pomoći iz Ugarske, Njemačke, Rima i Venecije, Frankopani su priznali za vladare Habsburgovce, očekujući njihovu vojnu ruku suradnje.

Međutim, kako to u pravilu biva, strani vladar ne dolazi na teritorij zbog domaćina, nego zbog sebe, točnije zbog vlastitih teritorijalnih i gospodarskih interesa, koje je u ovom slučaju planirao ostvariti apsolutistič-



FRAN KRSTO

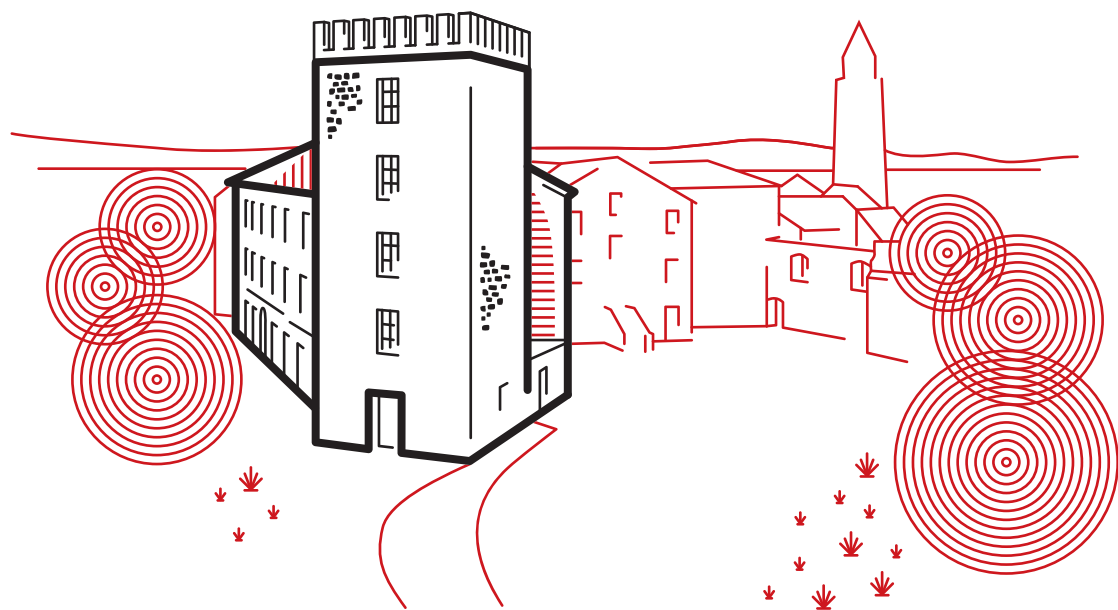
kim načinom vladanja. Slabost Frankopana i ostalih hrvatskih velikaša u tome mu je samo išla na ruku. Nije jamačno bilo dobro ni to što je smrću Stjepana Frankopana 1577. izumro najmoćniji i najugledniji ogranak frankopanske obitelji. Najveći dio njegovih posjeda prešao je u ruke obitelji Zrinski, s kojima su se Frankopani orodili zahvaljujući uspostavljenim bračnim vezama.

Nakon prve i neuspjele urote protiv Habsburgovaca, koju je zaustavila smrt Nikole Zrinskog u lovu 1664., druga urota donijela je pripreme Frana Krste Frankopana za oružani ustanak 1670. godine. Urotu je kovao zajedno sa šogorom Petrom Zrinskim. Urota je otkrivena, caru Leopoldu I. predložili

su pomirenje, a on ih je obojicu pozvao u Beč, gdje ih je dao uhititi i zatočiti u Bečkome Novom Mjestu. Optužnica je, nimalo iznenađujuće, govorila o veleizdaji, pa su Zrinski i Frankopan 1671. godine osuđeni na smrt odsijecanjem glave. Njihovim obiteljima oduzete su plemićke titule, a imanja im je zaplijenila država. To je u praksi donijelo temeljito pljačkanje svih posjeda i nepovratni nestanak Frankopana s povijesne pozornice.

S takvim raspletom događaja, što pomisliti nego da ima završetaka obiteljskih priča koje je bolje ne znati. Pa ipak, sa stajališta nacionalne samosvijesti, jasno je kako to ne bi bilo prihvatljivo ni prema jučerašnjim vodećim protagonistima frankopanske priče ni prema nama koji je danas baštinimo.

Vinodolski zakonik, najstariji hrvatski pravni dokument



Jedno od iznimno značajnih područja djelovanja plemenitaške obitelji Frankopan je pravno područje. Ta se ocjena ne ograničava na argumentaciju i objašnjenja koji bi stizali iz pravničkih redova, ona ima svoje osjetno šire utemeljenje.

O tomu na sebi svojstven način svjedoče pravni dokumenti koje vezujemo uz Frankopane i njihovo doba. Sačuvani su kako koji i kako gdje, ponekad u izravnom obliku, a ponekad u prijepisnoj verziji. Riječ je o tekstovima poput Krčkog ili Vrbničkog statuta, Trsatskog statuta, Modruškog urbara, Senjskog statuta, Vinodolskog zakonika i drugih. Najglasovitiji među njima je nedvojbeno glasoviti Vinodolski zakonik iz godine 1288., koji ne prestaje privlačiti pozornost današnjih čitatelja, uključujući one koji nisu pravničke struke. Razlog nije teško dokučiti: pravni tekstovi utječu na živote onih kojima su namijenjeni, često presudno definirajući aspekte svakodnevnog funkcioniranja i sudjelujući u stvaranju okolnosti koje će utjecati na to kako će se taj život odvijati u budućnosti. Kako je danas, tako je bilo i jučer. Da, ima papira koji uistinu nisu obični papiri.

Vinodolski zakonik potvrđuje to vlastitim primjerom više nego uvjerljivo.

Nastao je i prije nego što je zapisan. Ta nesvakidašnja činjenica postaje manje neobičnom znamo li kako su njegove odredbe bile primjenjivane u prethodnoj životnoj praksi stanovnika vinodolskog područja kao

običajno pravo. Dakle, kao nešto oko čega je postojao nepisani društveni konsenzus, nešto što određuje pravila ponašanja unutar zajednice kao njezin običaj. A običaje se, znamo, u tradicionalnim zajednicama itekako poštuje.

Vinodolski zakonik pojavio se 1288. godine i smatra se najstarijim pravnim dokumentom Hrvata, štoviše najstarijim pravnim dokumentom cijeloga slavenskog juga. Riječ je o zapisu običajnog prava primjenjivanom na području devet vinodolskih općina-gradova, sve u namjeri da se ono o čemu to pravo govori potvrdi i zajedničkim potpisima predstavnika tih općina, plus predstavnika obitelji Frankopan, kao njihovih feudalnih gospodara. Bile su to općine Novi, Ledenice, Bribir, Grižane, Drivenik, Hreljin, Bakar, Trsat i Grobnik.

Premda su se svi ti gradovi u trenucima donošenja Zakonika nalazili pod frankopanskom, dakle feudalnom vlašću, u Zakoniku se može jasno prepoznati njegovo demokratsko ishodište. Stanovnici tih općina samostalno su izabrali vlastite predstavnike koji će se okupiti na jednome mjestu zbog definiranja dokumenta, iz svake općine po nekoliko dobrih poznavatelja lokalnih pravnih običaja. Demokratski izabran „predstavnički odbor“ imao je 39 članova, među kojima je njih 12 stizalo iz crkvenih redova, 9 je bilo satnika koji su imali ulogu općinskih načelnika i još 18 svjetovnih osoba. Knez Leonard Frankopan bio je prisutan njihovu izboru, što se tumači kao znak poštivanja volje onih koji su izabirali. Štoviše, nigdje se u tekstu ne spominju nadležnost i pravo velikaša na potvrdu tako donesenog Zakonika. Na samom kraju Zakonika izrijeком se čak kaže kako su svi članovi „odbora“ „potvrdili stare i iskušane zakone vinodolske... to sada pismo zapovidali su učiniti i edino takaše shraniti va vsakom gradu.“

Dotadašnje običajno pravo nije samo preneseno u novi medij, bez ikakvih promjena. Vlastelin je ipak bio vlastelin, što će reći kako je zapisom valjalo i urediti odnose između kmetova i njega, u čemu je postignut kompromis. S obzirom na razdoblje o kojem govorimo, ta je činjenica vrijedna uvažavanja jer moglo je biti i drukčije.

Onodobno vinodolsko društvo podijeljeno je na ljude oko kneza (to su uglavnom kneževi službenici i članovi njegove pratnje) i stanovnike općine. Među tim drugima su kmetovi, orači, pastiri, „plemeniti ljudi“ i popovi. Kmetovi imaju bolji položaj nego u unutrašnjosti Hrvatske, oni su pučani, što znači slobodni ljudi. To ne znači kako ih Frankopani ne nastoje pretvoriti u puke feudalne podložnike, ali konačan učinak u odmjeravanju snaga te vrste je, rekosmo, kompromis kojim su sačuvana ključna prava stanovništva općine.

Izvorni zapis Vinodolskog zakonika nije sačuvan. Ima indicija kako je postojao i stariji pisani oblik Zakonika, nastao prije 1288. godine, ali nema i dokaza za to, pa sve ostaje u sferi pretpostavke. U naše je ruke stigao prijepis Zakonika iz 16. stoljeća, pisan kurzivnim glagoljskim pismom. Pohranjen je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Članci Zakonika nisu označeni brojkama, kako je to s vremenom postalo uobičajeno, već znakom sličnim polumjesecu ili velikom latiničnom slovu C. Zbog takvih je oznaka teško izričito kazati koliko Zakonik ima članaka. Oznake na manjem broju mjesta unose nejasnoću, pa se može ustvrditi kako je članaka 75, 76 ili 77.

Važnija od toga je činjenica kako se tim člancima donose pravila ponašanja koja zadiru u mnoga područja bitna sa stajališta svakidašnjeg života. To su pitanja vlasništva nad zemljištem, koje je u srednjem vijeku najvažniji objekt vlasništva. Frankopani kao feudalci imaju izravno vlasništvo nad zemljištem, a kmetovi su imali nasljedno koristovno vlasništvo nad zemljištem, koje nisu stjecali samo sinovi nego i kćeri. Kmetovi su bili dužni feudalcu davati različita davanja. Uglavnom je riječ o davanjima u žitu, vinu i stoci. Feudalcu se davala nadoknada za ispašu stoke na neobrađenim zemljištima, a postojala je i radna tlaka.

Zakonik uključuje odredbe koje govore kako postupati u sporovima oko nekretnina i pokretnina, kao i u slučaju otuđivanja imovine, podmetanju požara, u djelima usmjerenim protiv sigurnosti, lažnom svjedočenju itd. Pravno se uređuju trgovačke aktivnosti, održavanje javnih skupova, kažnjavaju se ubojstva, izdaja kneza, pravljenje nereda, vraćanje itd. Zanimljivo je kako se u spornim situacijama daje prednost svjedocima, a ne pisanim dokumentima. Samovolja sudske vlasti u kaznenom postupku nastojala se u najvećoj mjeri ograničiti. Tjelesne kazne bile su rijetko predviđene, što govori o nesklonosti takvom obliku kažnjavanja. Smrtna kazna je u Zakoniku vrlo rijetka, izriče se npr. za ponovljene aktivnosti palikuće ili za vraćanje (pod uvjetom da se ne može platiti novčana kazna). Mučenje kao sredstvo dokazivanja u Vinodolskom zakoniku ne postoji.

Najteže predviđeno djelo je ubojstvo i ako je riječ o ubojstvu kneževa službenika ili člana obitelji, krivac se kažnjava po volji kneza. Pobjegne li, polovica vrlo visoke novčane kazne naplaćuje se užoj obitelji krivca, a polovica njegovoj široj obitelji. Za ubojstvo kmeta pučanina plaća se također visoka novčana kazna. Pobjegne li ubojica s područja Vinodola, službeno se smatra mrtvim, a njegova imovina dijeli se nasljednicima. Novčana kazna također se dijeli u krugu obitelji.

Posebno su zanimljivi dijelovi Vinodolskog zakonika koji se odnose na djela protiv časti i ugleda osobe, a dobrim se dijelom tiču zaštite žene, što je u onodobnom europskom kontekstu vrijedan pravni specifikum.

Uvreda i kleveta su djelo za koje se također plaća novčana kazna, a dokazuje se svjedočenjem barem jednog svjedoka, muškarca ili žene. Vrlo visoku novčanu kaznu plaća muškarac koji zbacio ženi pokrivalo za glavu – njega smije nositi samo „poštena žena“, bludnice u gradovima nisu smjele nositi pokrivalo – što se smatra udarom na njezinu čast. Djelo se dokazuje izjavom triju muških ili ženskih svjedoka. Ako nema svjedoka i time djelo nije dokazano, vjeruje se optuženoj strani, uz prisegu. Ako bi muškarac zbacio ženi pokrivalo s glave zlonamjerno, to se kažnjava većim novčanim iznosom nego da je nedjelo učinila druga žena. Veća kazna za počinitelja muškarca ima temelj u ondašnjem shvaćanju kako muškarac ima veći ugled, pa posljedično i veću odgovornost od žene.

Silovanje ili pokušaj silovanja također se kažnjava visokom novčanom kaznom, koja se u podjednakom iznosu od 50 libara plaća i knezu i oštećenoj, osim ako se napadač s njom ne nagodi drukčije. Djelo se smatra učinjenim ako je došlo do priznanja ili su ga potvrdili svjedoci, također u slučaju da je tužiteljica

prisegnula pred 24 porotnice, dakle pred drugim ženama. Pretpostavljalo se kako žena neće lažno prijaviti silovanje i izložiti se u javnosti bez tako neugodnog povoda kakvo je stvarno silovanje. Jednostavno zato jer je žena „na dobrom glasu“.

Dodatno je u slučaju silovanja strog drugi frankopanski pravni dokument, Krčki statut. Prema njemu, žena je dokazala silovanje ako ima tri svjedoka iz grada gdje se dogodilo zlodjelo. Budući da je riječ o djelu kada uobičajeno nema svjedoka, svjedoci vjerojatno daju iskaz kako su ženu našli silovanu ili potvrđuju njezin pouzdan status kao tužiteljice, s obzirom na to da je predviđeno kako se silovanje može prijaviti sudu u roku od tri dana.

Vinodolski zakonik je zahvaljujući svojoj ranoj pojavi, zapisanosti na narodnom jeziku i svojim ne uvijek očekivanim odredbama privukao veliku pozornost svjetske stručne javnosti, posebno one specijalizirane za pravnu povijest. To je bio razlog više za njegovo prevođenje na engleski i talijanski jezik.

Frankopanska „državina“

Nomen est omen, ime je znak. Činjenica kako se obitelj Frankopana isprva nazivala Krčkim knezovima jasno upućuje na njezino polazište na kvarnerskom otoku Krku. Njime je upravljala od svoga prvoga poznatog člana, rodonačelnika Dujma, koji je prvi put spomenut 1118., a bio je na mjestu kneza do (vjerojatno) 1130. godine.

To što će knez Nikola IV. početi od 1422. upotrebljavati naziv Frankopan (u njegovu slučaju u verziji Frangipan) i što će taj obiteljski naziv postupno prevladati, ne mijenja polaznu „otočnu činjenicu“. Dapače. Sa stajališta teritorija koji se veže uz obitelj, promjena naziva možda se ne poklapa posve s posjedovnim iskorakom obitelji s otoka, iskorakom koji se dogodio prije 1422. godine, ali je jasna simbolička razdjelnica što dijeli ranija poglavlja obiteljske pripovijesti od onih što su uslijedila. Prethodna tri stoljeća otoka u obiteljskom nazivu nemoguće je učiniti manje važnim nego što jesu.

Jer, sve je krenulo iz kaštela Gradec u unutrašnjosti otoka, da bi se postupno proširilo otokom i prelilo na susjedno obalno kopno, te zaputilo dalje u unutrašnjost hrvatskoga etničkog teritorija. Tako je nastalo ono što se uobičajilo nazivati frankopanskom „državinom“.

Ta „državina“ nema oblik suvremene države, kako bi se moglo olako pomisliti. Ali valja znati kako su države postupno izrastale iz takvih i sličnih teritorijalnih tvorevina, pogotovo ako su one obojene prepoznatljivo nacionalnim osjećajem, kako je to bio slučaj u Frankopana.

Jedan od dobrih primjera za to, točnije jedan od vrhunaca takvog procesa, zasigurno je razdoblje Nikole IV. On nije naslijedio samo cijelu frankopansku „državinu“ kao posjed, nego i niz složenih rodbinskih odnosa s moćnim obiteljima u Hrvatskoj, Koruškoj i Štajerskoj, da bi potom djelovao na snaženju političkih veza obitelji i posljedično širenju posjeda. Na djelu je standardno ponašanje velikaša u vremenu kojemu su bili dijelom. Povrh toga, sklopio je vojni savez s dinastijom Habsburg. Godine 1426. dobio je bansku titulu, što znači titulu



NIKOLA IV.

potkralja. Daleko je ona bila od simbolične. Nikola IV. je posudbom priličnoga novčanog iznosa kralju Žigmundu dobio u zalog gotovo cijelu Hrvatsku, što je, pored ostalog, uključilo gradove Bihać, Sokol, Ripač, Rmanj, Knin, Lab, Vrliku, Skradin, županiju Liku te Poljice. Politička snaga u kombinaciji s golemom državnom i financijskom moći učinila je Nikolu IV. najmoćnijim hrvatskim feudalcem svoga vremena, pa i najmoćnijim Frankopanom u povijesti obitelji.

Imajući na umu cijelu obitelj, Frankopane su kroz povijest titulirali knezovima, grofovima, barunima, markizima itd. Pored hrvatskih banova, članovi obitelji postajali su danski kraljevski namjesnici Kalmarske unije u Švedskoj, vrhovni kapetani Mađarske (na području između Drave i Dunava), carski habsburški savjetnici, nadbiskupi u Mađarskoj, generali i zapovjednici Hrvatske i Primorske krajine u Hrvatskoj te njihovi podgenerali, zemaljski kapetani Kranjske i Opavskog Vojvodstva u Šleskoj, veliki senjski kapetani, konjanički kapetani Kraljevstva Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kapetani Vlaha i vlasnici svih kraljevskih Vlaha u Hrvatskoj. Tomu valja dodati svećenike, ratnike, političare, književnike, diplomate, graditelje i druge.

S takvim događajima i protagonistima moguće je prepoznati nukleus iz kojega je mogla izrasti hrvatska država kao samostalna tvorevina. Nije riječ samo o današnjem prepoznavanju, isto vrijedi za frankopanske moćne suvremenike. Obiteljska težnja za izlaženjem iz vladarskog stiska udaljenih državnih metropola poput Venecije i Beča kulminirat će mletačkim otimanjem kneza Ivana 1480. i glasovitom zrinško-frankopanskom urotom 1670. te biti okruženju jasno čitljiv signal o pravoj naravi obiteljskih stremjenja. U Beču i Veneciji će to očekivano prepoznati, što će dovesti do tragičnih posljedica za Frankopane, odnosno za hrvatski etnički teritorij u cjelini.

Formalnije gledano, frankopanska „državina“ je zemljište objedinjeno u obiteljskom posjedu, ono podrazumijeva vlast nad tim prostorom i upravljanje posjedima. „Državina“ je prvotno uključivala područje otoka Krka, Vinodol i senjsko područje te se s vremenom razgranala u osam velikih gospoštija. Bilo je to u tijesnoj vezi s podatkom kako je plemićka obitelj formirala porodične ogranke, tj. loze. Prve dvije potječu od knezova Bartola Škinele I. i Vida III., koji su začetnici Škineline i Vidove loze na otoku Krku. Kako se teritorij „državine“ širio, tako su Frankopani bili nazivani knezovima vinodolskim, modruškim, senjskim i drugim. Naime, ovisno o mjestu vladanja, uz postojeće loze formirali su se rodovi Frankopana i u skladu s time tijekom narednih stoljeća bilježilo se postojanje knezova krčkih, vinodolskih, senjskih, modruških, rapskih, bračkih, hvarskih, korčulanskih, brinjskih, cetinskih i drežničkih.

Cjelovitiji popis kaže kako su Frankopani bili feudalni, vojni i drugi gospodari i upravitelji, duže ili kraće vrijeme, u cjelini ili djelomično, više županija, kneževina, grofovija, vojvodstava, gospoštija, gradova, kaštela, dvoraca, palača, većih i manjih područja i posjeda te gradonačelnici u Austriji (Koruška), Bosni, Češkoj (Šleska, Moravska), Hrvatskoj, Italiji, Mađarskoj, Sloveniji (Koruška, Kranjska, Štajerska) i Švedskoj. Potvrđuju to primjeri gradova, mjesta i područja poput Bakra, Bihaća, Bosiljeva, otoka Brača, Brežica, Brinja, Cetina, Črnomlja, Drežnika, Gacke, Grobnika, otoka Hvara, Hreljina, Jablanca, Jastrebarskoga, Knina, otoka



BERNARDIN

Korčule, Kostajnice, Kozare, Kranjske, Krapine, Krasa (slovenskog i hrvatskog), Lapca, otoka Lastova, Ljubljane, Modruša, Muggie (Milje), Nemija, Novigrada istarskog i Novigrada na Dobri, Novoga u Vinodolu, Ogulina, Omiša, Otočca, Ozlja, Podgorja (velebitskoga), Poljica, Postojne, Požege, otoka Raba, Rašpora, Rijeke, Svetvinčenta, Senja, Severina, Skradina, Slunja, Splita, Starigrada, Stolnoga Biograda, Trogira, Trsata, Tršca, Vinodola, Vrbaša, Vrljike itd. Njihove palače uzdizale su se u Rimu, Veneciji i drugdje.

U većem dijelu tih mjesta ostali su vidljivi tragovi njihove povijesne prisutnosti. Gdjekad je to u obliku spomeničke, a gdjekad u obliku pisane baštine.

Frankopani su bili graditelji brojnih kaštela, financijeri gradnji (npr. zvonika splitske prvostolnice sv. Duje), bili su književnici (npr. Fran II. Krsto), osnivači i podupiratelji škola (poput one u Črnomelju), samostana i crkava te njihovi graditelji (primjer Trsata) ili obnovitelji (primjer Košljuna). Obitelj je dala pisce, izdavače, naručitelje rukom pisanih i tiskanih knjiga, skupljače i čuvare brojnih rukopisa i tiskanih knjiga vjerskog (brevijar Apolonije i Krste I.), pravnog (Senjski statut), gospodarskog (Bernardinov Modruški urbar), književnog (djela Frane II. Krste) i drugog sadržaja, na raznim jezicima i pismima. Najpoznatiji su rukopisi na glagoljici: Kločev glagoljaš iz XI. st., Vinodolski zakon iz 1288. i Krčki statut iz 1388. godine. Frankopani su držali i zasebne glagoljaške skriptorije (u gradu Grobniku), na njihovu području ili bivšim imanjima javljaju se prve hrvatske tiskare (u bijegu pred Osmanlijama, biskup Šimun Kožičić Benja prenio ju je u Rijeku) ili tiskari (Blaž Baromić iz Vrbnika, kanonik u Senju). Frankopani su sustavno njegovali i čuvali hrvatski jezik i glagoljsko pismo.

Ne iznenađuje zato što su među svim hrvatskim velikašima ponajprije Frankopani ostali u kolektivnom pamćenju kao narodni, hrvatski velikaši.

Frankopanska „državina“ ključno je vezana za područje današnje Primorsko-goranske županije. To je tako zbog njenih ishodišnih trenutaka – županijski teritorij zametak je frankopanske „državine“ – podjednako tako zbog neupitne važnosti posjeda što ih je obitelj imala na tom teritoriju, uključujući utvrđene gradove, odnosno kaštele i druge objekte. Riječ je o području s dvadesetak kaštela, utvrđenih gradova i dvoraca, čemu valja pridodati nekoliko sakralnih zdanja. Oni su podignuti širom današnjega

županijskog područja i mogu se podijeliti na one što se nalaze na otoku Krku, na vinodolskom području i u Gorskom kotaru.

Najviše je među njima utvrđenih kompleksa. Oni objedinjuju obrambene, javne, gospodarske i ostale uloge te služe kao rezidencije plemenitaša, koji pak iz njih nadziru okolno područje i njime gospodarski i na svaki drugi način upravljaju. Neke su utvrde podignute kao nadzorne točke pored kopnenih i pomorskih putova na otoku i oko njega, dakle izvan naseljenih mjesta. Brojnost utvrda zato ne iznenađuje.

O kojim je utvrdama riječ? Koji su objekti bili okosnica „državine“ na području današnje Županije?

Gradec na tom popisu ima poseban status već zbog činjenice kako je on kolijevka obitelji Frankopan, njezino prvo fortifikacijsko zdanje, točka iz koje je sve krenulo. Gradec, u srednjem vijeku nazivan Rovoznik ili Rogoznik, podignut je na položaju koji mu omogućuje kontrolu važne prometnice koja je povezivala grad Krk s plodnim terenom na sjevernoj strani otoka, na potezu između Vrbnika i Dobrinja.

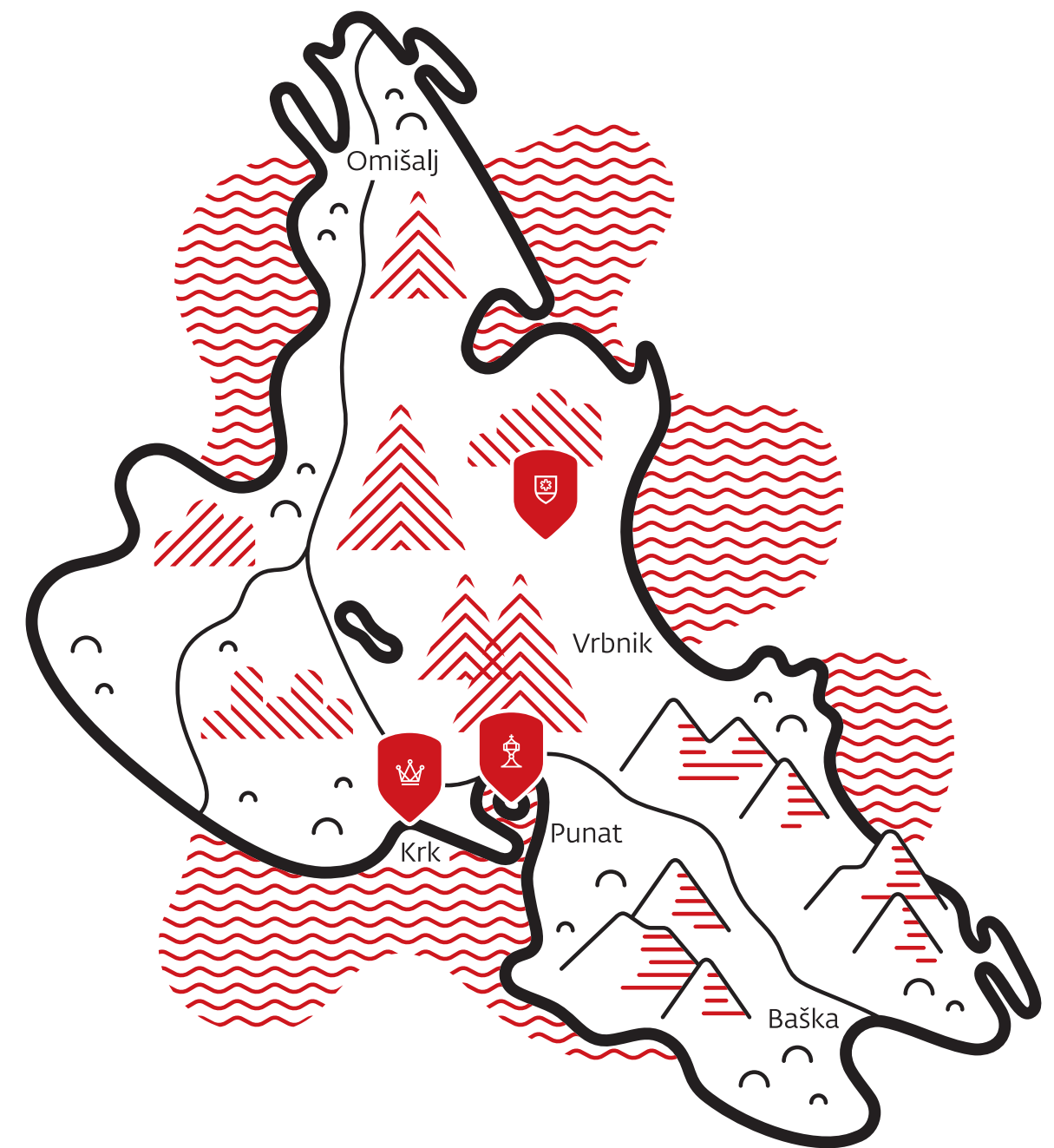
Nakon što se scenarij obiteljske priče krenuo jednom odvijati iz Gradeca, njemu su se postupno pridružili fortifikacijski objekti izgrađeni u Krku, Grobniku, na Trsatu, u Driveniku, Grižanama, Bakru, Bribiru, Novom Vinodolskom, Brodu na Kupi, Kraljevicima, Ledenicama, Hreljinu, Kraljevicima, Severinu, Staroj Sušici i Čabru. Dio tih objekata činio je u srednjem vijeku zajednicu krčkih kaštela – gradova. Izvorno su tu zajednicu činili Omišalj (s gradskim kaštelom i kulom te utvrdom Fortičina), Dobrinj, Vrbnik i Baška. Potkraj srednjeg vijeka tom se popisu kaštela – gradova pridružio kaštel Dubašnica, čije je područje naseljeno u 15. stoljeću izbjeglicama s kopna. Također, rekosmo, svoje mjesto u priči o frankopanskoj „državini“ dobila su sakralna zdanja kao što su franjevački samostan s crkvom Navještenja Marijina na Košljunu, pavlinski samostan u Crikvenici i manastir Gomirje. Bilo je i manjih objekata, poput crkve sv. Mavra na rubu Vrbnika.

Na pitanje gdje je danas frankopanska „državina“, što je ona nama i što smo mi njoj, mogli bismo lakonski odgovoriti kako nje, povijesno gledano, odavno nema. Pa ipak, graditeljska baština iz njezinih vremena uvjerljivo svjedoči kako je ona čvrst, opipljiv dio i naših dana, sve unatoč zubu vremena koji ne prestaje gristi čega god se dohvati (a dohvati se baš svega) i u svojoj je nakani neumoljiv. Gledajući korak dalje, frankopanska „državina“ danas je doživjela vlastito ostvarenje u obliku samostalne hrvatske države, što je upravo ono na čemu su Frankopani kroz više naraštaja radili, na načine sukladne vlastitom vremenu, i zbog čega su bili s povijesne pozornice nemilosrdno zbrisani. Obiteljska priča zato se smatra reprezentativnom nacionalnom pričom, pa se s nacionalnom sudbinom počesto i izjednačava.

Frankopanski primjer pokazuje kako jučer i danas ne moraju biti potpuno različite kategorije. Obrisi jednoga velikim su se dijelom preklapili s obrisima drugoga, jučerašnje virtualno postalo je današnje stvarno. Frankopanska „državina“ u tom smislu živi i bez Frankopana. Habsburškom dvoru u Beču, onom koji je osudio zrinško-frankopanske urotnike na smaknuće, zato ostaje poruka: hirovita prevrtljivica povijest htjela je da frankopanska ipak bude zadnja.

Otok Krk

...GDJE JE SVE ZAPOČELO.



Priča o Frankopanima možda nema svoj kraj, ona se kroz vrijeme nastavlja širiti i umnožavati. Ali zato pouzdano ima svoj početak. I znamo gdje se on dogodio. Početno poglavlje Frankopana napisano je u okolini Vrbnika, na otoku Krku, početkom 12. stoljeća. Upravo zbog porijekla s otoka Krka, obitelj Frankopan nije uvijek nosila to ime. Prvih tristo godina nazivali su se Knezovima Krčkim, dajući na taj način hommage dijelu Hrvatske koji je postao njihova kolijevka.

Tri frankopanska zdanja, svako na svoj način, i danas krasi tu otočnu kolijevku. To su ostaci kaštela Gradec, tri kule kaštela u gradu Krku te franjevački samostan s crkvom Navještenja Marijina na otočiću Košljunu. Frankopani su imali i posjede u Baški, Dobrinju i Omišlju. U samom Vrbniku njihove su bile dvije važne mjesne zgrade, Bačin dvor i Knežev dvor.



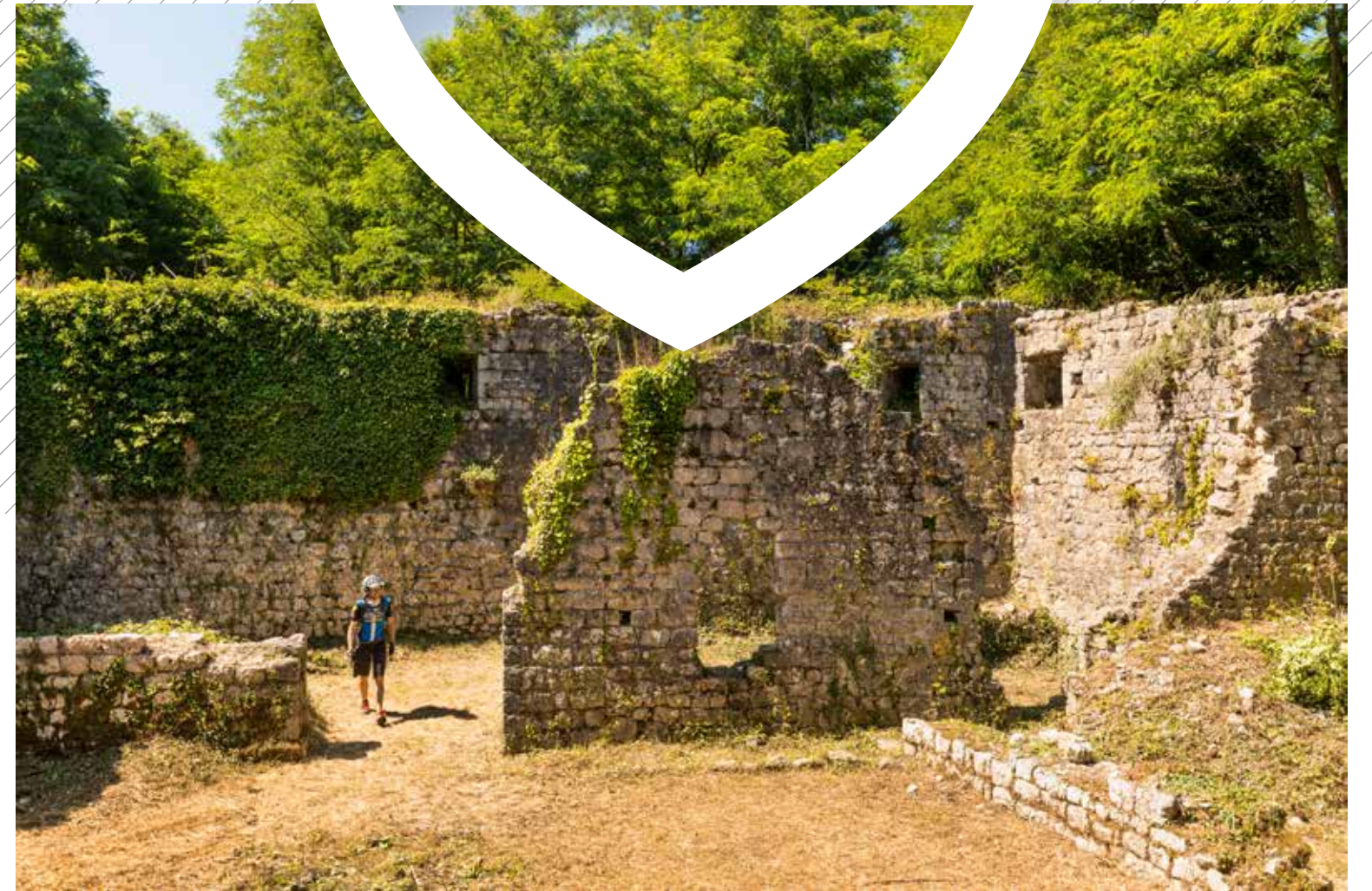
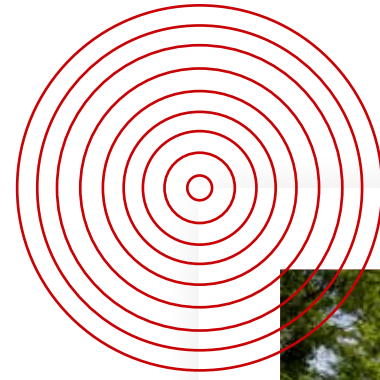
Podignut daleko od morske obale, skriven od pogleda, zavučen je u šumu povrh puta kojim su bili povezani grad Krk na zapadnoj obali s poljoprivredno bogatim općinama na istočnome dijelu otoka. To je rodno mjesto kasnije frankopanske feudalne „državine“. Kada godine 1322. krčki knez Nikola naziva kaštel Gradec svojom očevinom, bjelodano je da tada već nekoliko naraštaja budućih Frankopana vlada s toga mjesta...

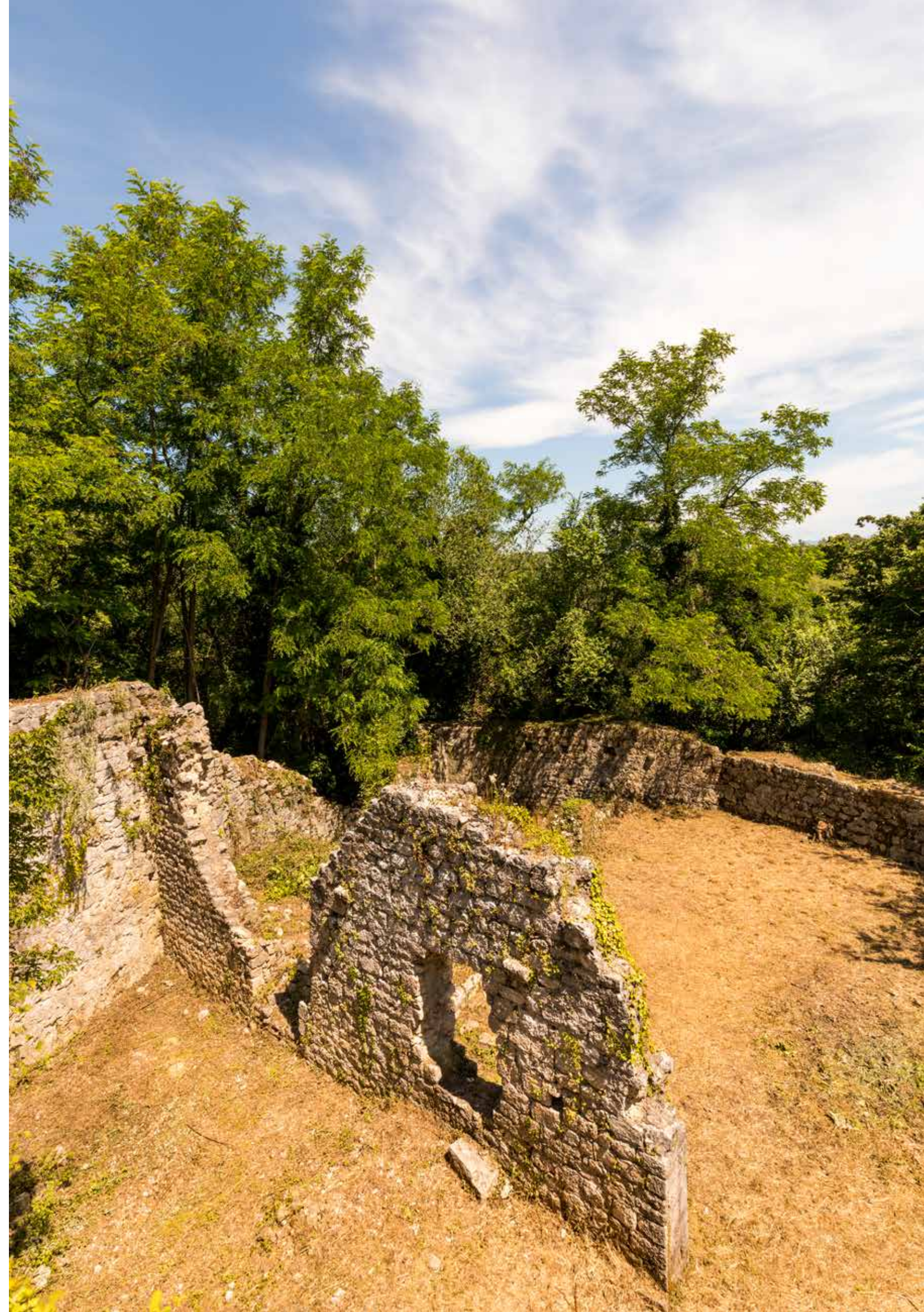
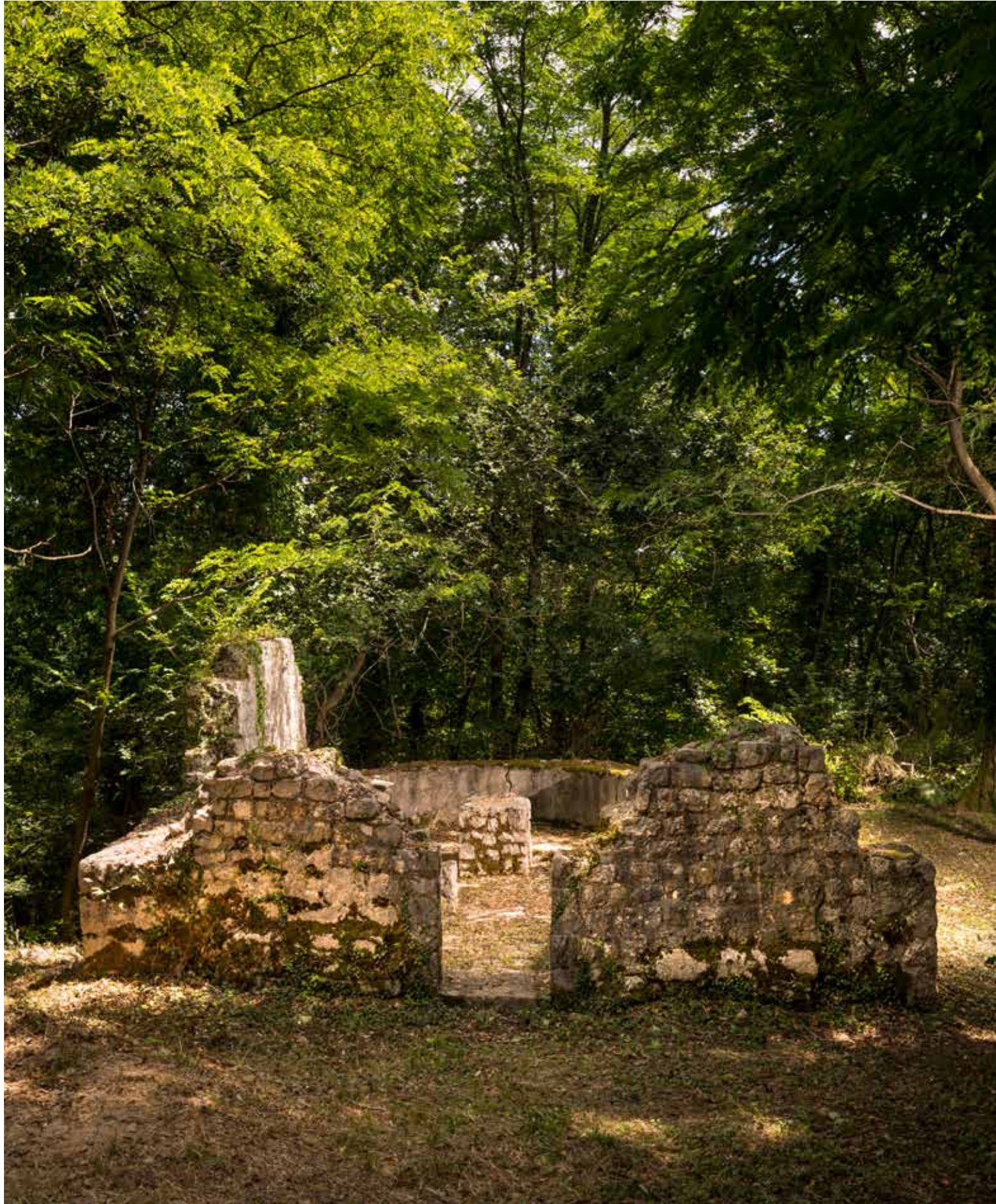


Kaštel Gradec

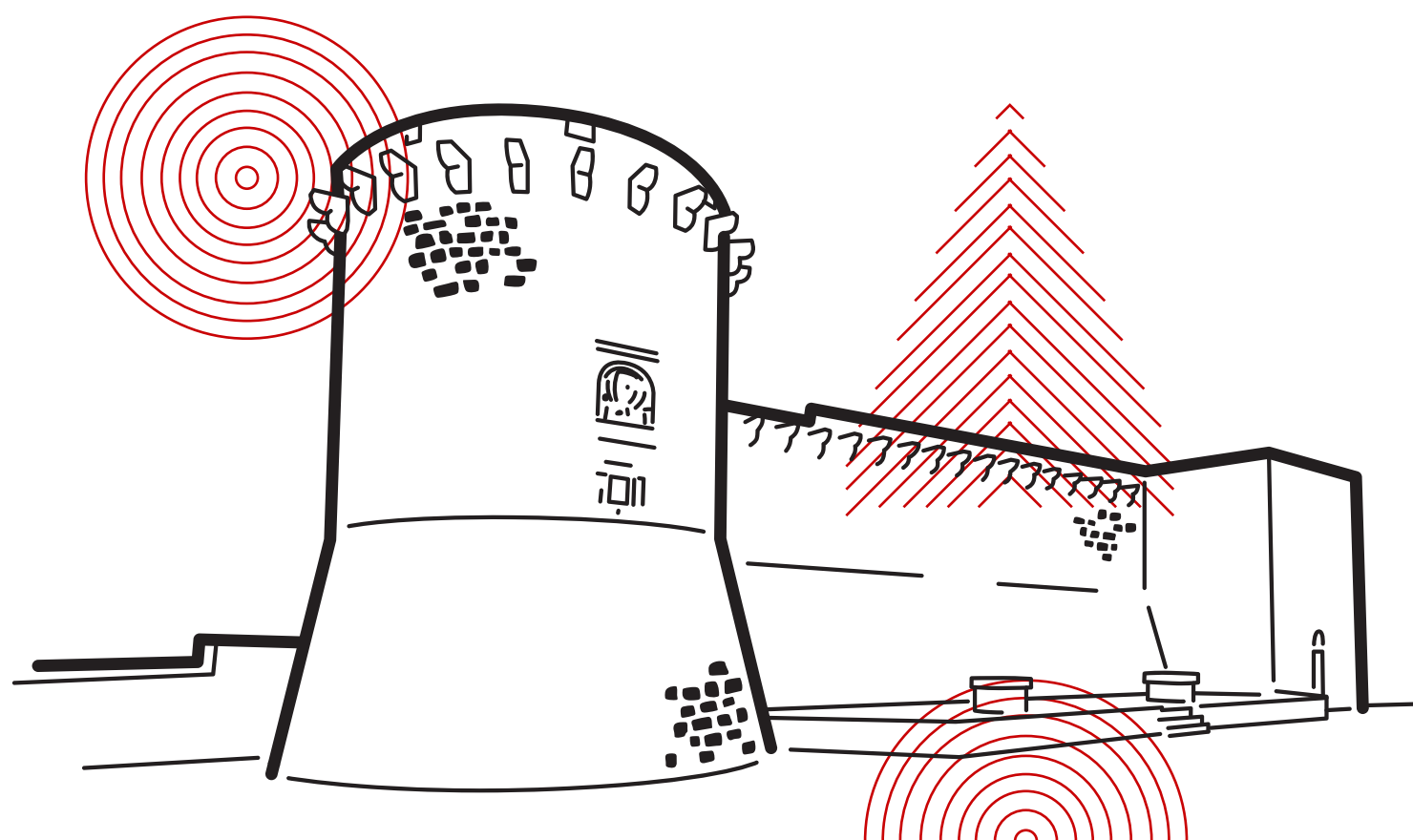
KOLIJEVKA "DRŽAVINE"

Gradec, prvi posjed Krčkih knezova, poznat i kao utvrda Rovoznik, ima tlocrtno oblik nepravilnog peterokuta veličine 23 x 20,5 metara. Njegova jednostavna unutrašnjost sastojala se od maloga dvorišta, izdužene glavne prostorije te kuhinje s ostavom. Danas je gotovo teško povjerovati kako su se u tako malom i skromnom zdanju mogli odvijati veliki i važni poslovi, ali u to doba Gradec je uistinu bio središte vojne, političke i upravne moći svojih vlasnika. U njemu se izdaju isprave, održavaju skupštine predstavnika svih krčkih općina, crkvene i mletačke vlasti. Posljedično, Gradec ne funkcionira samo na lokalnoj razini, on je ujedno dio širega, mediteranskog kruga. Naime, Knezovi Krčki vrlo su brzo dobili titulu upravitelja otoka Brača, Hvara, Korčule i Lastova, a jedan od knezova bio je kraće vrijeme načelnik Splita. Gradec je napušten u 15. stoljeću. Od njega su do nas stigle samo ruševine, djelomično konzervirane.

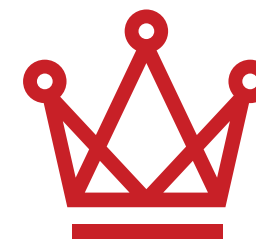








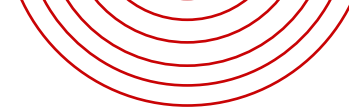
„Ovo je djelo čitave zajednice godine Gospodnje 1191. U vrijeme Ivana biskupa krčkoga i Bartola i Vida, Knezova Krčkih, ovo je djelo započeto.“ Tako zapisom svojih tvoraca i danas svjedoči luneta povrh ulaznih vrata najstarije od četiriju kula što krasi frankopanski kaštel smješten usred povijesne jezgre grada Krka. Gradnja je započela nakon smrti prvoga krčkoga kneza Dujma, u doba kada otokom upravljaju njegovi sinovi.

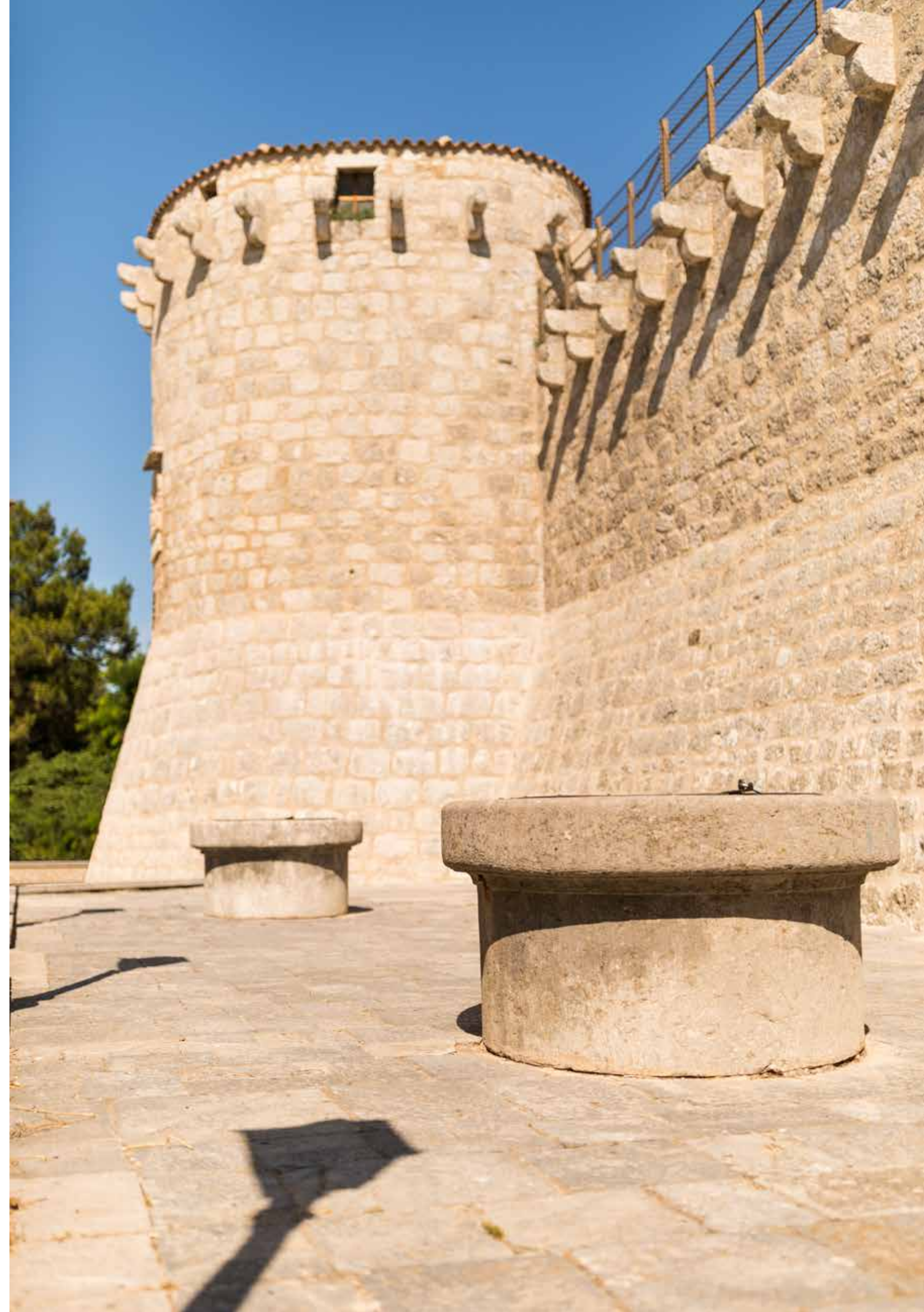


Kaštel u Krku

KULA ZVIJEZDE ŠESTOPERE

Kaštel je gradio cijeli niz naraštaja Krčkih knezova, što se protegnulo od 12. do 15. stoljeća. Oblik koji danas vidimo dobio je tijekom kasnoga srednjeg vijeka. Ima tri kule, zidine i prostran atrij s vodospremom i spretno je uklopljen u rimske gradske zidine. U atrij su se sklanjali vojnici i građani u trenucima opasnosti. Među kulama dominira tzv. sudnica, pravokutna kula koja o svom početku govori datacijom na luneti. Prvotno je građena kao toranj krčke katedrale, da bi je naknadno uklopili u kaštel. Na njenim su zidovima pronađene freske, pa je moguće kako je barem neko vrijeme služila za vjerske potrebe, a poslije postala sudnicom. Drugu kulu nazivaju „Okrugla“ ili „Venecijanska“ jer je obnavljana u doba mletačke vlasti. Mleci su 1500. godine na nju uzidali ploče s motivom lava Svetoga Marka i natpisom *Aureae Venetorum libertati* (Svetoj venecijanskoj slobodi). Kula ima topovske niše, nimalo slučajno okrenute prema gradu. One su se pojavile tragom venecijanskog običaja da se na taj način osiguraju od vlastitih vazala. Treću kulu nazivaju i „Austrijskom“ jer je obnovljena u doba Austro-Ugarske. Uklapanjem u kaštel preuzela je ulogu stražarnice, promatračnice i stambenoga dijela za vojne zapovjednike. Na vrhu kule, prema moru, ugrađen je romanički prozor, a na zapadnoj strani zazidana su vrata koja su služila za prolaz prema zidinama ili kao izlazak iz kule. Na sjeverozapadu kaštela, ondje gdje bi se očekivala četvrta ugaona kula, nalazi se „mašikul“. To je stražarsko mjesto koje je bilo natkriveno i ograđeno. Na Okrugloj kuli zabilježen je kneževski grb Frankopana iz vremena prije nego što su ga, zbog promjene prezimena, zamijenili grbom s dva lava koja dijele kruh. Stari grb imao je šesterokraku zvijezdu. U krčkoj je katedrali zabilježen zajedno s novim.











Otočić Košljun u Puntarskoj uvali svjedoči o drugome vidu frankopanskoga nasljeđa, onome vezanom uz potpomaganje Crkve. U tome su Krčki knezovi prednjačili od svojih početaka. Kao vlasnici otoka, 1447. godine od pape Nikole V. dobili su dopuštenje da napušteni benediktinski samostan na Košljunu nastane franjevcima iz Krka.



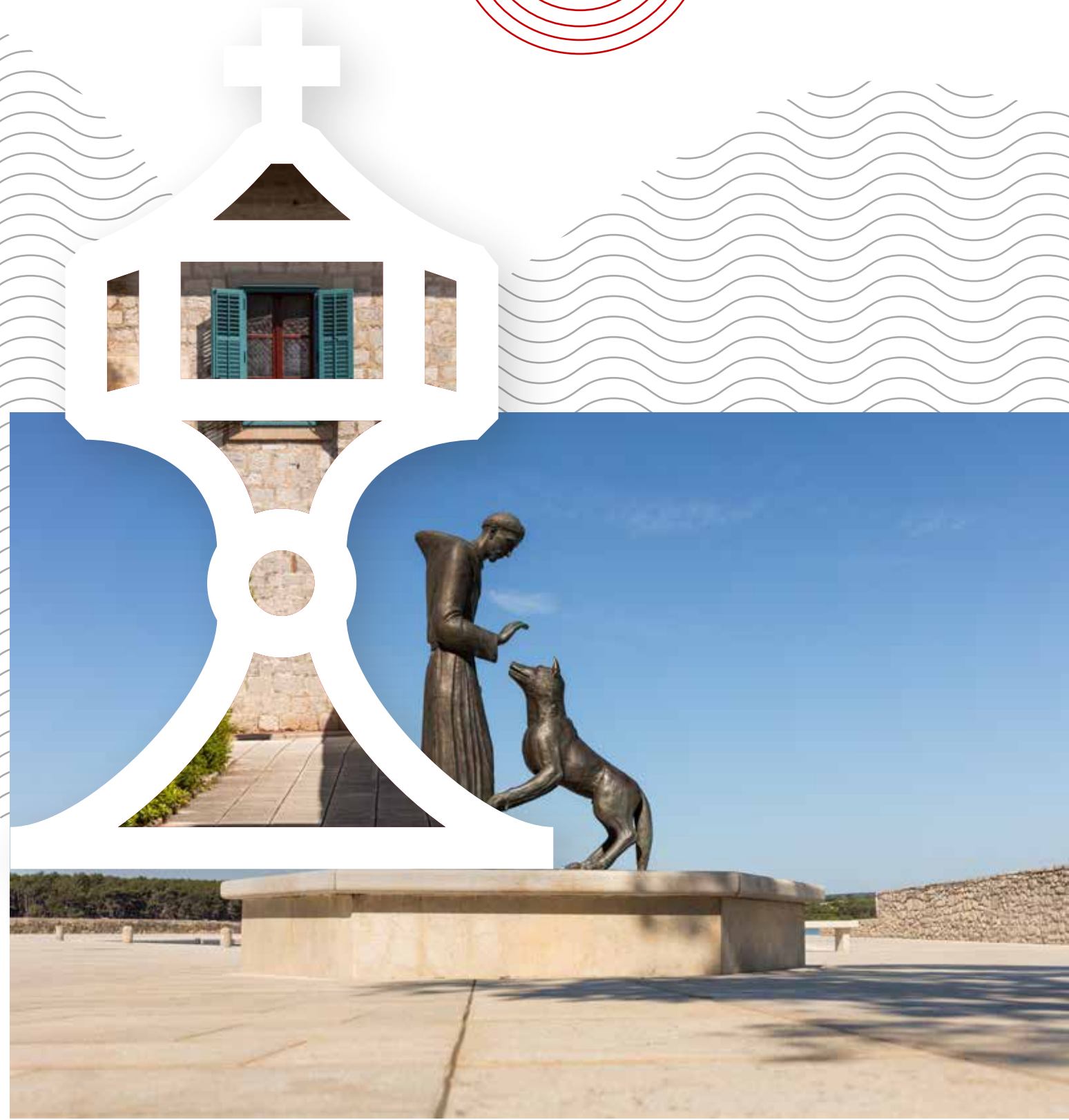
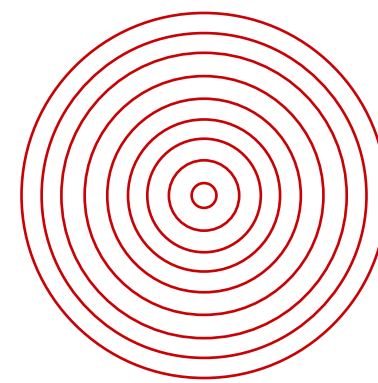
Franjevački samostan **Košljun**

OTOČIĆ NADE I SPOKOJA

Otočić Košljun nastanjen je još u antičko doba, tada je na njemu podignut utvrđeni ljetnikovac. Zahvaljujući tom ljetnikovcu dobio je ime – lat. castellum, Košljun. Od 9. stoljeća na njemu djeluje glagoljaška benediktinska opatija Svete Marije, a temelji benediktinske trobrodne romaničke crkve pronađeni su ispod današnje samostanske crkve. Dolaskom franjevaca i darom Ivana VII. Frankopana i njegove kćeri Marije Katarine, benediktinska crkva je povećana i posvećena Navještenju Marijinu. Današnji kompleks samostana sastoji se od redovničke crkve, samostanske zgrade i klaustura, srednjovjekovne fortifikacije i kapele svetoga Bernardina, samostanskoga groblja, perivoja, vrtova, zavjetne kapele i otočkog pristana. Na samostanskoj arhitekturi vidljiva je kasna gotika s konca 15. stoljeća te osobito renesansa iz 16. stoljeća. Osim crkve, posjetitelji mogu razgledati zanimljive muzejske zbirke raritetnih knjiga, uključujući inkunabule, etnografske zbirke, preparirane životinje, makete brodova te botanički vrt s 400 biljnih vrsta. O stoljetnim vezama košljunskih franjevaca i krčkih plemića svjedoči grob Marije Katarine u košljunskoj crkvi. Ona je oporukom ostavila fratrima 1 000 dukata da prošire crkvu, uz riječi „tijelo svoje predajem zemlji iz koje je nastalo“. Premda je bila dvostruka mletačka nevjesta, Venecija devet godina nije htjela udovoljiti njenoj želji da bude sahranjena na otočiću, pa je na Košljunu sahranjena tek 1524. godine. Pokraj Katarinina groba je nadgrobna ploča bez imena, no s prikazom sv. Ivana Krstitelja, zaštitnika Katarinina oca. Je li uz svoju kćer potajno pokopan Ivan VII., posljednji od Frankopana koji su stolovali i vladali na Krku, još uvijek je upitno.



o. Rudi Velnić 1884 - 1964
o. Trudi Velnić 1882 - 1967
o. Vjekoslav Bontarić 1882 - 1963
o. Mavra Velnić 1888 - 1913

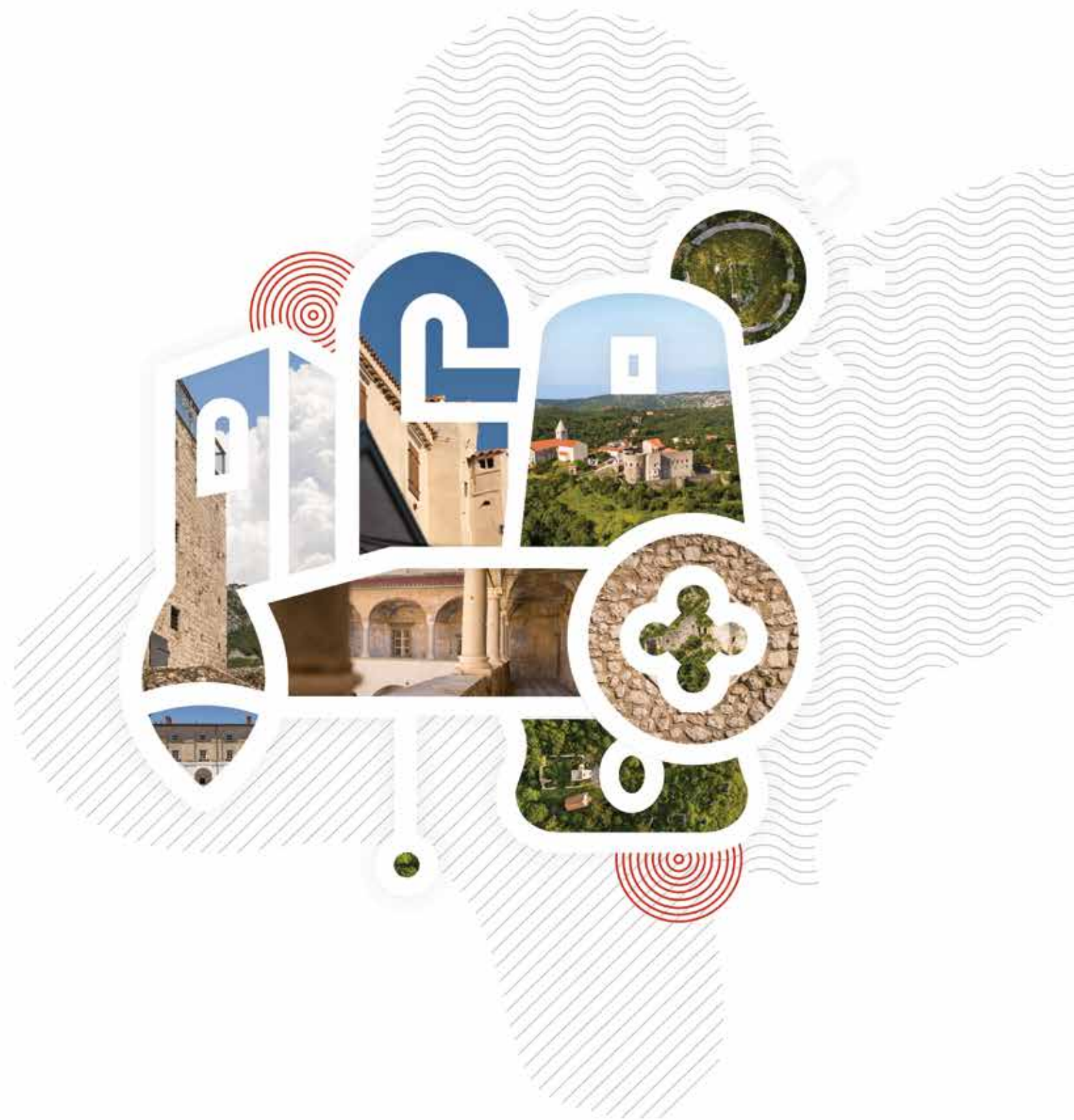






Vinodol

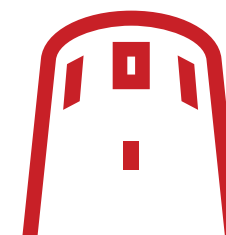
...GDJE SU SE STVARALI HEROJI.



Nekadašnja Vinodolska knežija, danas Vinodol, regija je u kojoj su Frankopani doživjeli svoje najveće uspjehe, ali i gdje je započeo njihov tužni kraj. Njihovih 12 posjeda, među kojima su kašteli, kule, crkve i samostani, danas podsjećaju na dane pune frankopanske slave. Priče o frankopanskom junaštvu, ljubavi i moći iz starih vremena zvuče tako blisko, kao da su današnje.



Važna strateška točka, na 466 metara visokome brijegu, između lijeve obale Rječine i Grobničkog polja, od davnina je mijenjala vlasnike. Bili su to Iliri, Rimljani, Goti i Franci. Kaštel od 10. stoljeća postaje dijelom hrvatskih zemalja, a 1225. godine vlašništvo je Knezova Krčkih.



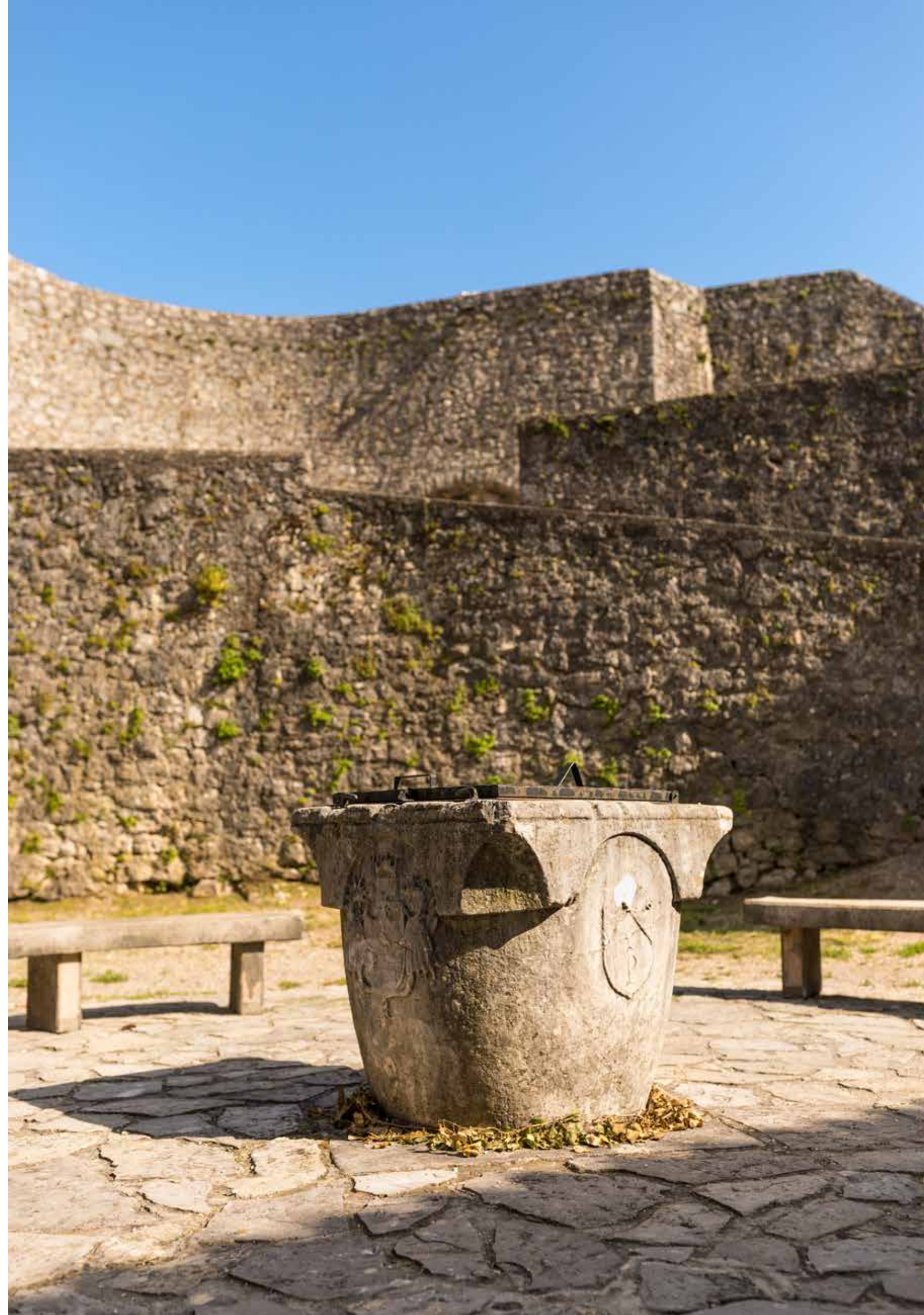
Kaštel Grobnik

BRAVA OD ZAPADA

Ime Grobnik i njegovi predstavnici spominju se 1288. godine u Vinodolskome zakoniku, jednom od najznačajnijih pravnih dokumenata feudalne Europe. Dokument je pisan glagoljicom na hrvatskom jeziku. Kaštel je građen od ranoga srednjeg vijeka. Najstariji mu je dio jugozapadna kula s nekadašnjom kapelom sv. Jelene u prizemlju, gdje su vidljivi elementi romaničkog i gotičkog stila. Kaštel se od 15. do 18. stoljeća širi i nadograđuje, naročito u vrijeme Frankopana i Petra Zrinskog, o čemu svjedoče uklesane godine 1442. i 1664. Jezgra kaštela ima tlocrt u obliku trokuta s kulama na uglovima, a vanjski pojas zidina bio je ojačan kulama i polukulama, od kojih je sačuvana jugozapadna. U arkadnome dvorištu kaštela nalazi se gotičko bunarsko grlo s grbovima Frankopana i krbavskih knezova iz 15. stoljeća. Na najvišoj je koti uz kaštel župna crkva s visokim zvonikom koji dominira naseljem. Grobnik je za Frankopane imao veliku emotivnu važnost. U doba silovitih provala Osmanlija, nakon pogibije brata Nikole na Krbavskom polju 1493., Bernardin Frankopan Grobnički sve do svoje smrti često je boravio upravo u Grobniku. Bio je izuzetno obrazovan te je podržavao glagoljaštvo i upotrebu narodnog jezika u liturgiji pa ne čudi da je upravo on u svome kaštelu započeo prosvijećeni pothvat prevođenja Biblije. Događalo se to u isto vrijeme kada je Martin Luther Bibliju prevodio na njemački jezik.

Grobnik je iz ruku Frankopana prešao u ruke njihovih rođaka Zrinskih. Kada je 1671. habsburški Beč dao pogubiti bana Petra Zrinskog, bogati Grobnik opljačkan je i predan kraljevskoj ugarskoj komori.











Mnogi su se borili za nju i vladali trsatskom utvrdom, važnom strateškom točkom na 138 metara visokom brijegu koji dominira Riječkim zaljevom, ali nitko to mjesto nije obilježio kao Frankopani. Nadmašili su u Trsatu Frankopani i Liburne i Rimljane, Mlečane, Habsburge i Osmanlije. Na kraju, postali su nadahnuće maršalu Lavalu Nugentu koji 1826. godine kupuje razvaline njihovoga kaštela i obnavlja ga, uredivši u njemu svoj mauzolej „Mir junaka“.



Kaštel Trsat

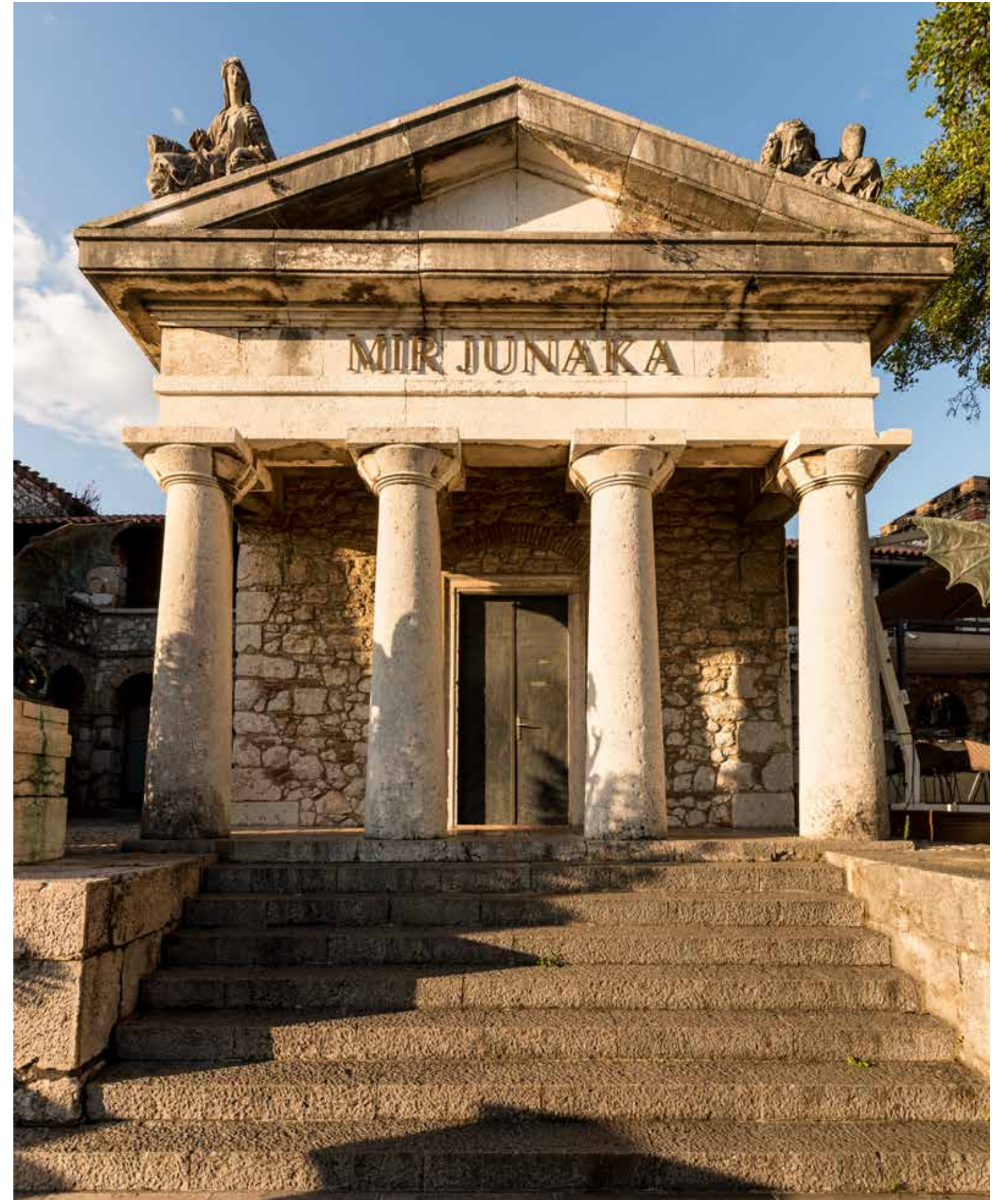
MIRAKUL PONAD MORA

Kaštel su Frankopani, tada još Krčki knezovi, počeli graditi 1223. godine. Učinili su to nakon što im je hrvatsko-ugarski kralj Andrija II. darovao Vinodolsku županiju, u čijem je sastavu bio i Trsat. Srednjovjekovne sastavnice toga prvotnog zdanja – „konak“, „turan“ sa zidinama i kulama, zatvoreno dvorište, vodosprema i ulaz s pokretnim mostom – danas su tek djelomično očuvane. Bila je to jedna od najsnažnijih i najzapadnijih frankopanskih fortifikacija u Primorju. Ne ostajući samo vojni objekt, kaštel je odigrao važnu ulogu u cjelokupnom životu zajednice, postavši vjersko i kulturno ishodište.

O dijelu razloga za to govori predaja. Prema njoj, na Trsatu se krajem 13. stoljeća nalazila Sveta kućica iz Nazareta, točnije rodna kuća Blažene Djevice Marije. Kućica je na tom mjestu osvanula „sama od sebe“, a tri godine poslije „na krilima anđela“ prenesena je u talijansko mjesto Loreto, gdje se nalazi i dan danas. Zavrismo li iza predaje, vjerojatno je riječ o događaju iz vremena križarskih ratova. Nakon poraza u Svetoj Zemlji 1287., križari su na Trsatu privremeno sklonili dio otuđenih vjerskih predmeta, što je uključilo dijelove nazaretske kuće. Njezina prisutnost dovela je do hodočašćenja na trsatsko brdo, što nije promaklo gospodarima kaštela. Krčki knez osobno je došao na Trsat provjeriti o čemu je riječ te poslao u Palestinu izaslanstvo, a ono ga je izvijestilo kako je Marijina rodna kuća iz Nazareta nestala. U spomen na taj događaj, knez Ivan Frankopan dao je na Trsatu podići kapelicu. Njegov sin Martin potom je izgradio franjevački samostan s crkvom Blažene Djevice Marije od koje su danas ostali samo fragmenti. U kasnije sagrađenoj većoj crkvi najveću vrijednost ima slika koja prikazuje Mariju kao Majku Milosti, a pripisuje joj se čudotvornost. Štoviše, tvrdi se da ju je naslikao sv. Luka evanđelist.











Da ste se kojim slučajem zatekli u Bakru krajem 18. stoljeća, bili biste u najvećem hrvatskom gradu toga doba! Premda Frankopani tada više nisu upravljali gradom, njihov kaštel dominira mjestom, štiteći grad i Bakarski zaljev.

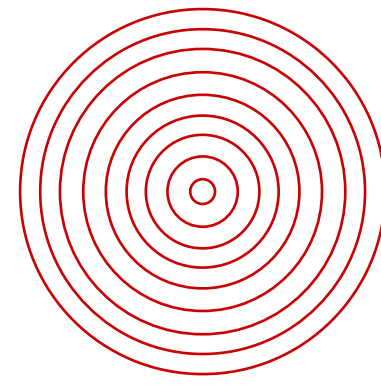


Kaštel u **Bakru**

TVRĐA TUNOLOVACA

Bakarski kaštel spominje Vinodolski zakonik kao tvrdi grad s kulama Turan i Fortica. Jedan je od mlađih frankopanskih kaštela, a zbog opasnosti od Osmanlija i Mlečana više je puta nadograđivan. Oko 1557. dolazi pod vlast knezova Zrinskih koji ga drže sve do propasti obiju obitelji 1671. godine. Nakon toga kaštel ostaje zapušten. Koristi ga komorska uprava, a kasnije vojska. S vremenom će u njemu početi raditi platnara, a 1849. godine nautički kabinet. Godine 1848. na sjeverozapadnoj strani otvorena su nova vrata po naredbi bana Jelačića, pa se po njemu i zovu Banska vrata. Tvrđa nepravilnog trokutastoga tlocrta s unutarnjim dvorištem smještena je na 50 metara visokome brdu iznad mora, a današnji izgled dobila je nakon potresa 1750. godine.

Bakar u priču o Frankopanima unosi još jednu zanimljivost. Njihovim zemljoposjedničkim, ratničkim, političkim i kulturnim interesima dodaje podatak kako su Frankopani bili i ribari, tunolovci. Plemići, doduše, nisu ribarili, već su bili vlasnici brojnih stajaćih tunolovki u Kvarnerskom zaljevu. Dvije od tih tunolovki nalazile su se u Bakarskom zaljevu.

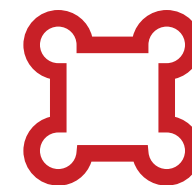








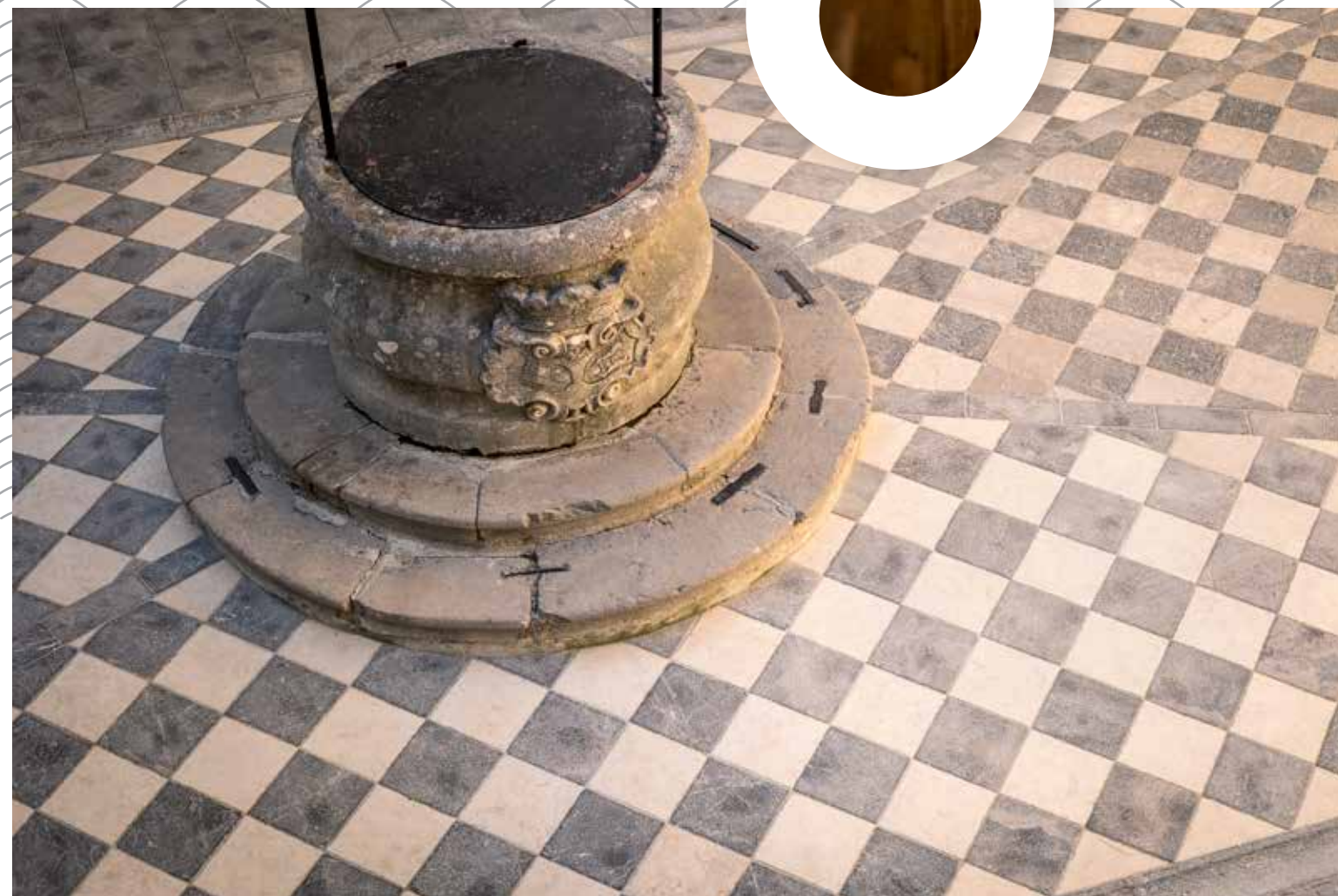
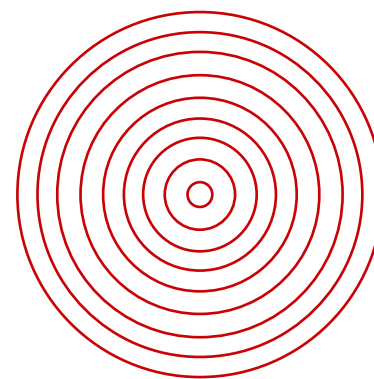
Da je urota zrinsko-frankopanska bila uspješna, dvorac Nova Kraljevica postao bi žarište stvaranja nove Hrvatske, a grad Kraljevica imao bi status glavnog grada suvremene hrvatske države. Legenda kaže kako je urota skovana baš u ovom dvorcu. Kao jedini originalni svjedok iz toga vremena ostao je kamin od crnoga mramora za koji se kaže da je dovezen iz dalekog Egipta.



Dvorac Nova **Kraljevica**

RASKOŠ ZRINSKIH

Dvorac je na brijegu poluotoka, na samom ulasku u Bakarski zaljev, godine 1651. započeo graditi Petar Zrinski. Kao rezidencija moćne feudalne dinastije slijedi graditeljsku modu ondašnjih velikaša. Slični su dvorci nicali diljem Europe, svjedočeći o društvenom statusu vlasnika mnoštvom vrsnih ukrasnih detalja. Graditelji, najvjerojatnije Venecijanci, veliki pravokutni kompleks (44 metra dug i 36 metara širok) definirali su s četiri velike kule smještene na uglovima. Atrijem dominira cilindrično krunište vodospreme s grbovima Zrinskih i Frankopana, jedinim takvim zabilježenim. Dvorac se izvorno sastojao od suterena, prizemlja i prvog kata, dok su kasniji vlasnici, isusovci, u 19. stoljeću nadogradili drugi kat. Za luksuzni dojam unutrašnjosti pobrinula se vjerojatno Ana Katarina Zrinski. Glavni salon bio je ukrašen kožnim pozlaćenim tapetama s mramornim kaminima, podovi popločeni mramornim mozaikom, a okviri vrata načinjeni od crnog i bijelog mramora. Na jednome od slikovnih prikaza iz 17. stoljeća vidljivo je kako je dvorac imao posebnu prostoriju nazvanu Museum, namijenjenu čuvanju bogatog obiteljskoga nasljeđa. Bio je to jedan od najranijih muzeja u Hrvatskoj. Takve su zbirke, zvane i kabinetima čuda, nicale u dvorcima imućnika diljem Europe kao preteče muzeja. Genius loci, duh obiteljskoga muzeja u dvorcu, iznova je probuđen uređenjem Posjetiteljskog centra.









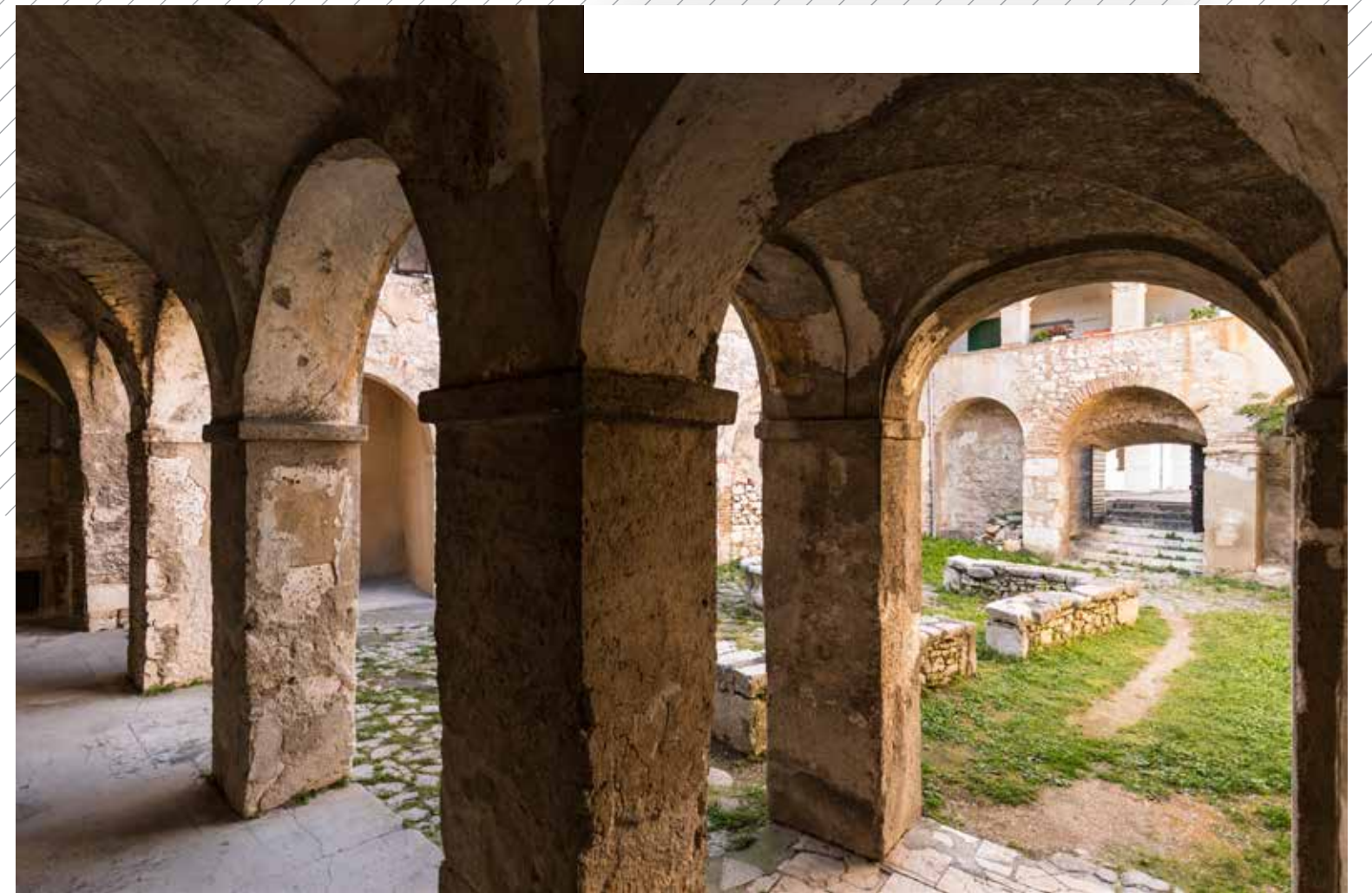
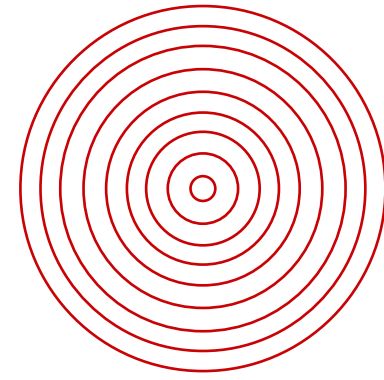


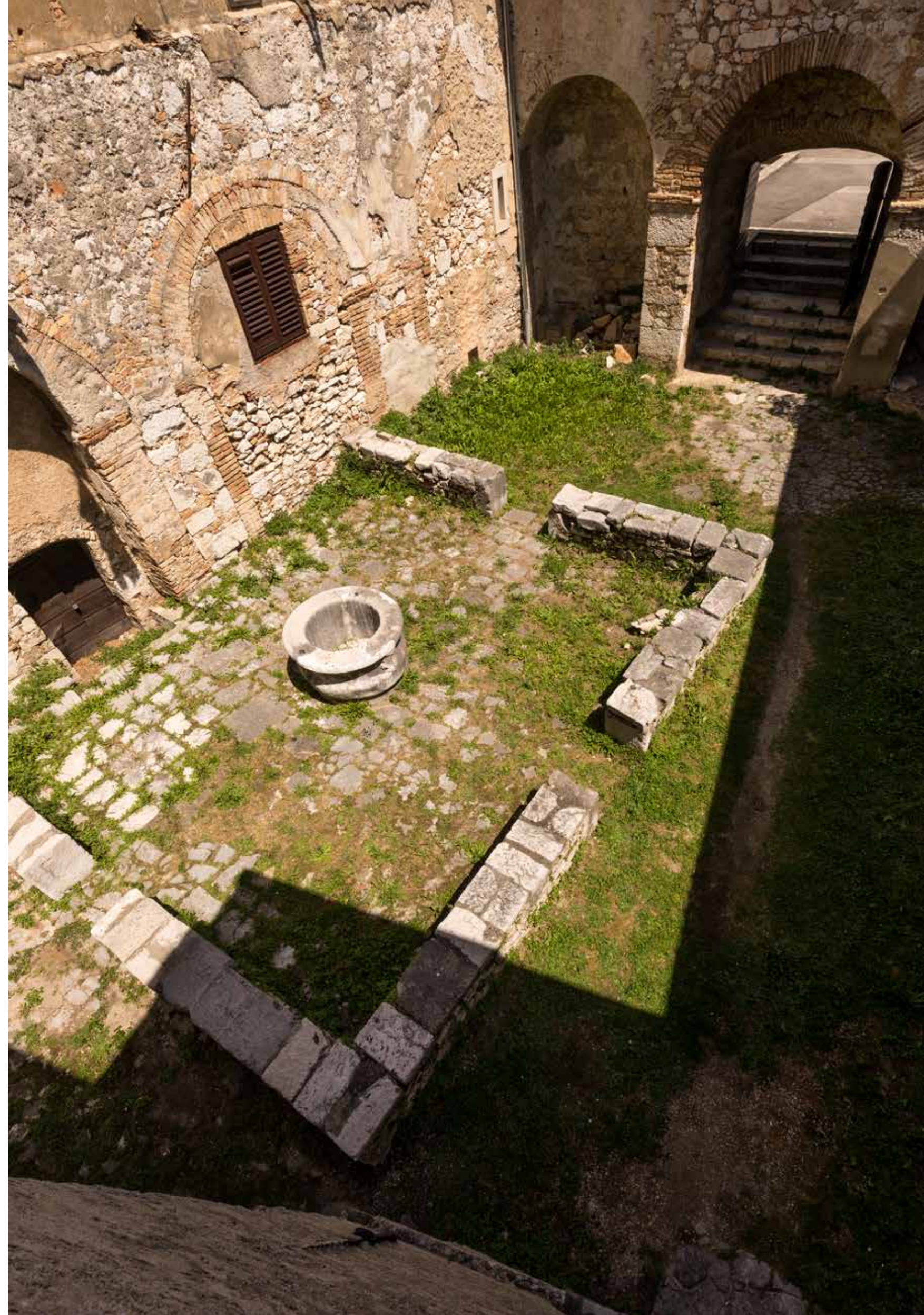
Stari grad Zrinskih, **Kraljevica**

DVA DVORA I NJIHOV SVETAC

Stari grad Zrinskih, arhitektonski kompleks koji čine Donji i Gornji kaštel, pravi je kameni vremeplov. Donji je vjerojatno bio manja utvrda s kapelom sv. Nikole te kao fortifikacija vjerojatno datira iz predfrankopanskih vremena. Gradnjom Gornjeg kaštela, dio srednjovjekovne strukture adaptiran je u duhu baroka.

Unatoč neistraženosti, dugom vremenu zapuštenosti i naknadnim pregradnjama, Stari grad Zrinskih je u velikoj mjeri sačuvao svoje barokno oblikovanje. Na mjestu gospodarskih zgrada, u njegovome istočnom dijelu, nikle su krajem 19. stoljeća građanske kuće koje su vanjskim licem dio mjesnog središta. Sastavni dio kompleksa Starog grada je crkva sv. Nikole, izgrađena kao kapelica još 1471. za vrijeme Martina Frankopana. Od 16. stoljeća pa sve do 1790. godine crkva je imala ulogu skladišta soli. Proširenjem je 1750. postala župna crkva. Tada je dobila barokni toranj s očuvanim elementima kasnogotičkog stila. Znamenita je po oltarnoj slici sv. Nikole koju je papa Pio VI. 1795. obdario posebnom povlasticom potpunog oprosta kazni (grijeha) onome tko pohodi to svetište na blagdan sv. Nikole. Povijest nije zabilježila jesu li se pred njom stigli pokajati kraljevski povjerenici koji su nakon propasti zrinsko-frankopanske urote 1671., nakon uhićenja urotnika, opljačkali kaštela i dvorce Frankopana čupajući, kako bilježe kroničari, „stakla iz okana, ključanice s vrata i mramorne ploče s podova“.









Iznad Bakarca, nekadašnje luke Hreljina, na strmoj uzvisini 321 metar iznad mora nalaze se ostaci frankopanskog srednjovjekovnog grada. Podignut u srednjem vijeku, Hreljin je bio važno stambeno, trgovačko, obrambeno i upravno središte. Tim više što se nalazio na strateškoj točki koja je nadzirala komunikacije što povezuju unutrašnjost Hrvatske s morem.

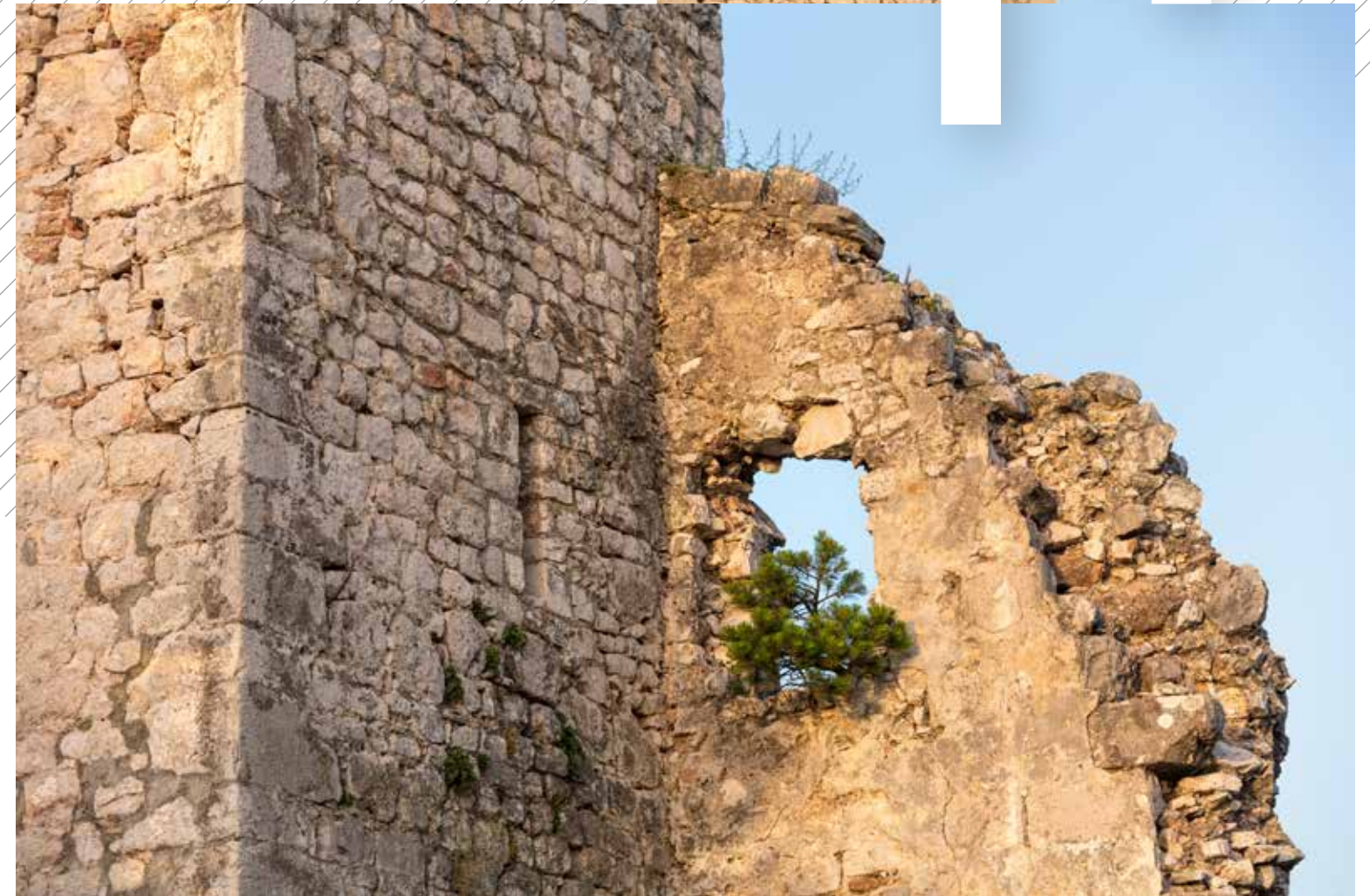
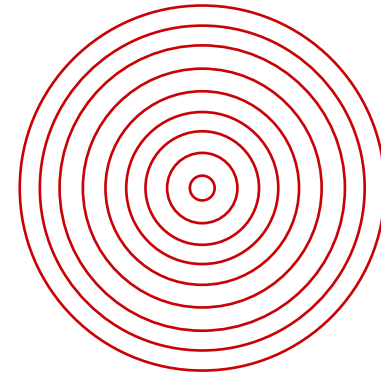


Stari grad **Hreljin**

GRADINA GOSPE OD SNIJEGA

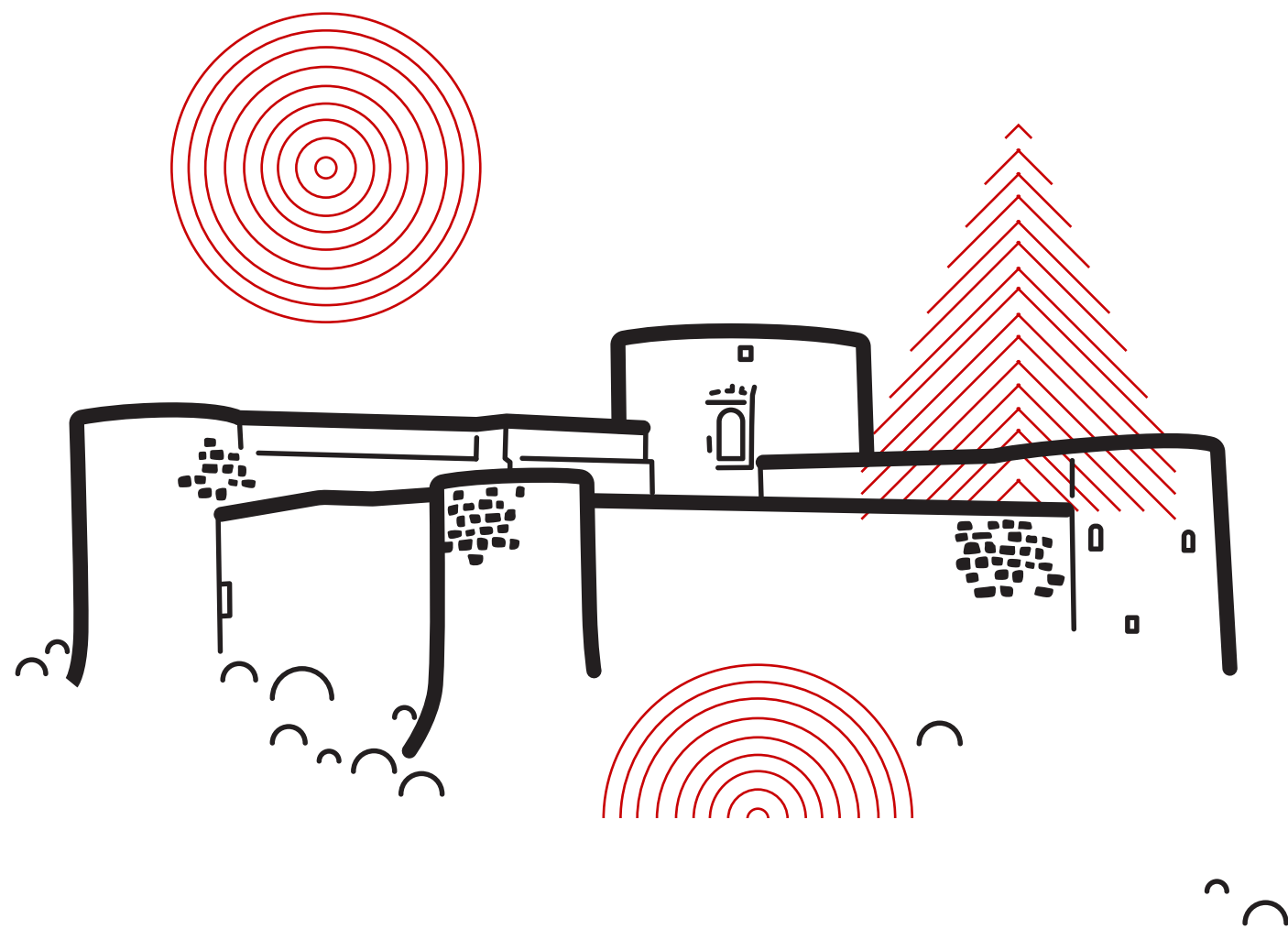
Narodni naziv „Gradina“ mogao bi ukazivati na najdrevniju, prapovijesnu fazu Hreljina. Kasnije je Hreljin vjerojatno bio dio lanca rimskih fortifikacija Septem turres, a taj utvrđeni gradić povjesničari ubrajaju među sedam liburnijskih gradova koji su postojali još u rimsko doba. Prvi spomen Hreljina seže u 1225. godinu kada je hrvatsko-ugarski kralj Andrija II. Vinodolsku knežiju, u sklopu koje se nalazio Hreljin, darovao Knezovima Krčkim. Hreljinski predstavnici potpisuju 1288. godine Vinodolski zakon. Od 16. stoljeća u posjedu je aristokratske obitelji Zrinski i važna tvrđa u obrani od Osmanlija za provala prema Istri i Sloveniji. Nakon izgradnje Karolinske ceste, stanovništvo se seli na obližnji Piket. Hreljinski kaptol je ukinut, a nakon 1790. godine grad napušten.

Najstariji dio, sâm Kaštel, smješten je u jugoistočnome dijelu grada. U nepravilnoj osnovi ističu se četvrtasta i okrugla kula. Danas o slavi Hreljina, osim ostataka gradskih bedema i drugih zdanja, svjedoče dvije crkve, točnije njihovi ostaci: zvonik crkve sv. Jurja te sačuvana kapelica Blažene Djevice Marije ili Majke Božje Snježne.

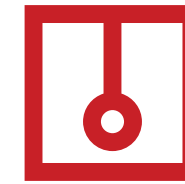








Naziv kaštela Drivenik, jednoga od devet gradova što ih spominje Vinodolski zakonik, upućuje na to da je prvotno bio drven. U kamenu je izgrađen tek u razdoblju od 13. od 15. stoljeća. Frankopani su ga dobili u posjed darovnicom hrvatsko-ugarskoga kralja Bele IV. za svoje ratne zasluge te su iz njega branili i nadzirali promet kroz Vinodol.

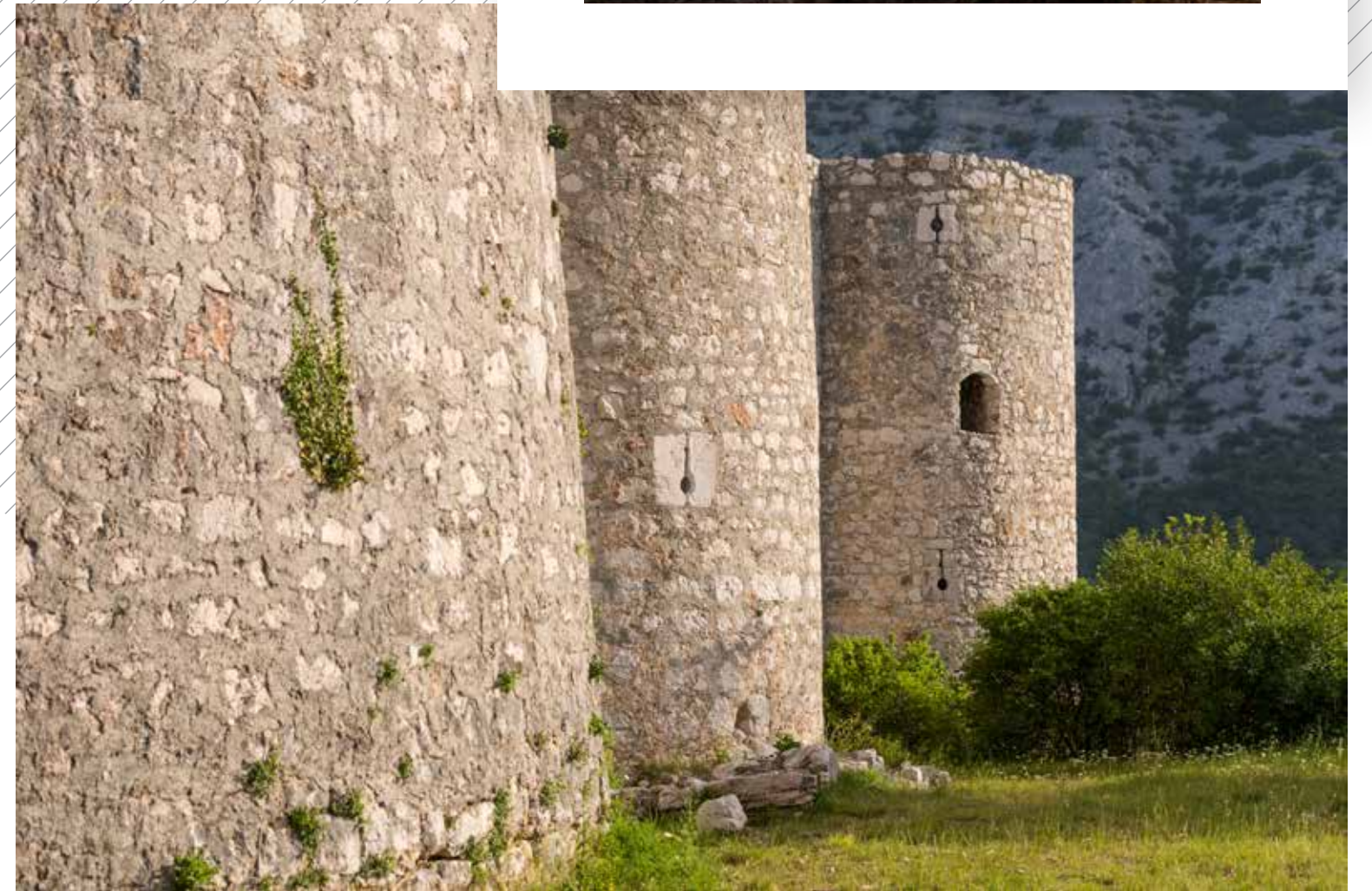
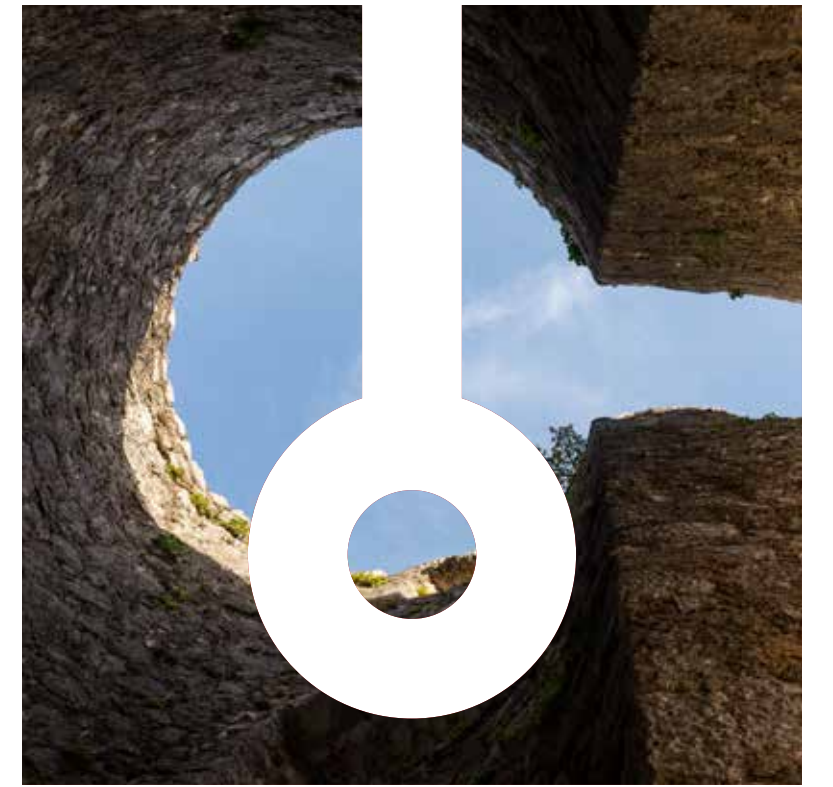
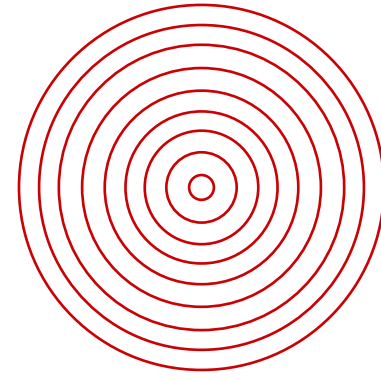


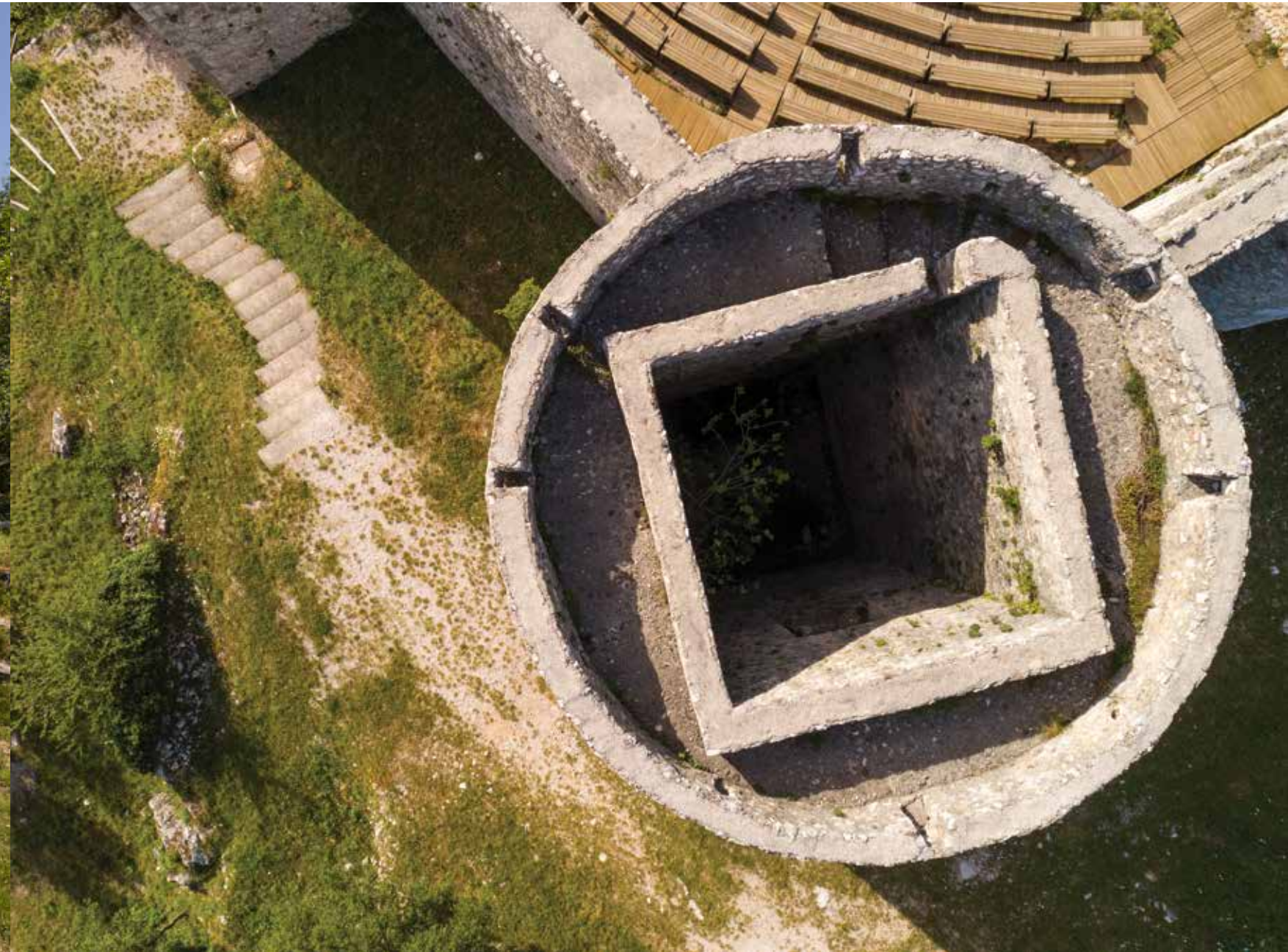
Kaštel Drivenik

BRANIČ VINODOLA

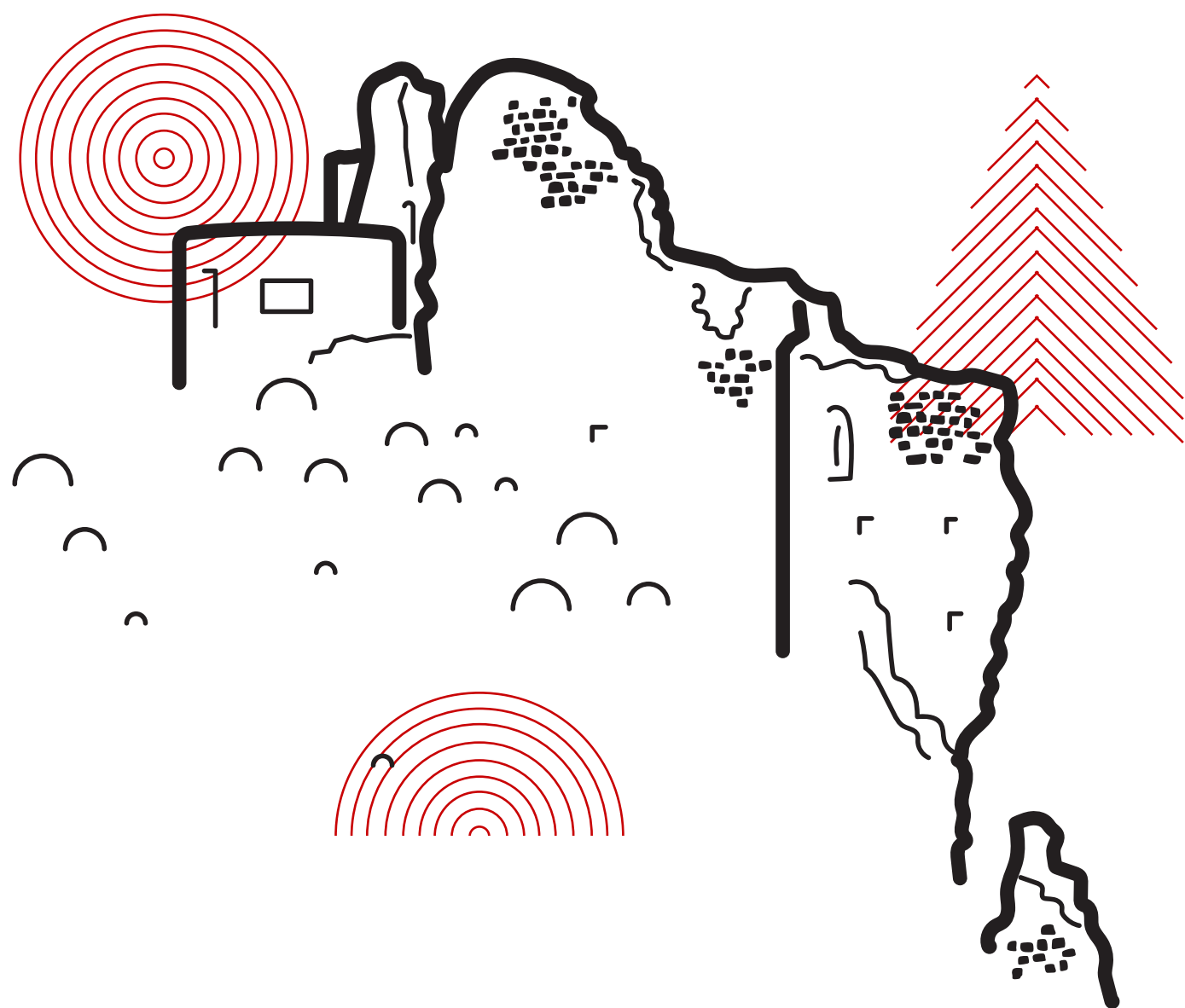
U prvoj fazi gradnje Frankopani su podigli južni dio utvrde Drivenik s okruglom branič-kulom i visokim zidovima koji su zatvarali četverokutno dvorište. U drugoj fazi gradi se novi vanjski zid ojačan okruglim kulama na uglovima i na ulazu sa zapadne strane. Ispod utvrde je crkva sv. Stjepana iz 15. stoljeća, a župna crkva sv. Dujma je barokna, preuređena 1821. godine. U drivenički kaštel nekada se ulazilo pokretnim mostom preko iskopanog jarka. Unutar kaštela bile su stambene zgrade, magazini, podrumi i cisterna za vodu.

Nakon propasti zrinsko-frankopanske urote, kaštel je u posjedu bečke komore i gubi na važnosti. Sredinom 18. stoljeća gradi se cesta Bakar – Novi Vinodolski pa se stanovnici s brijega spuštaju u dolinu gdje se formira naselje Drivenik. Utvrda se danas koristi kao otvorena pozornica i prostor za radionice na otvorenom s 300 sjedećih mjesta.

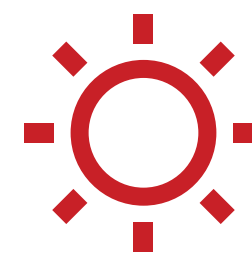








Kada su nakon propasti urote 1671. kraljevi povjerenici popisivali posjede Frankopana i Zrinskih, kaštel Grižane nazvali su „kasteo s varošicom“. Nakon što su ga opljačkali, on je to vrlo brzo prestao biti. Prvo spominjanje kaštela, smještenoga između naselja Grižane i Belgrad, bilježi se 1225. godine i otad je među svim utvrdama Knezova Krčkih / Frankopana imao najmanje sreće.

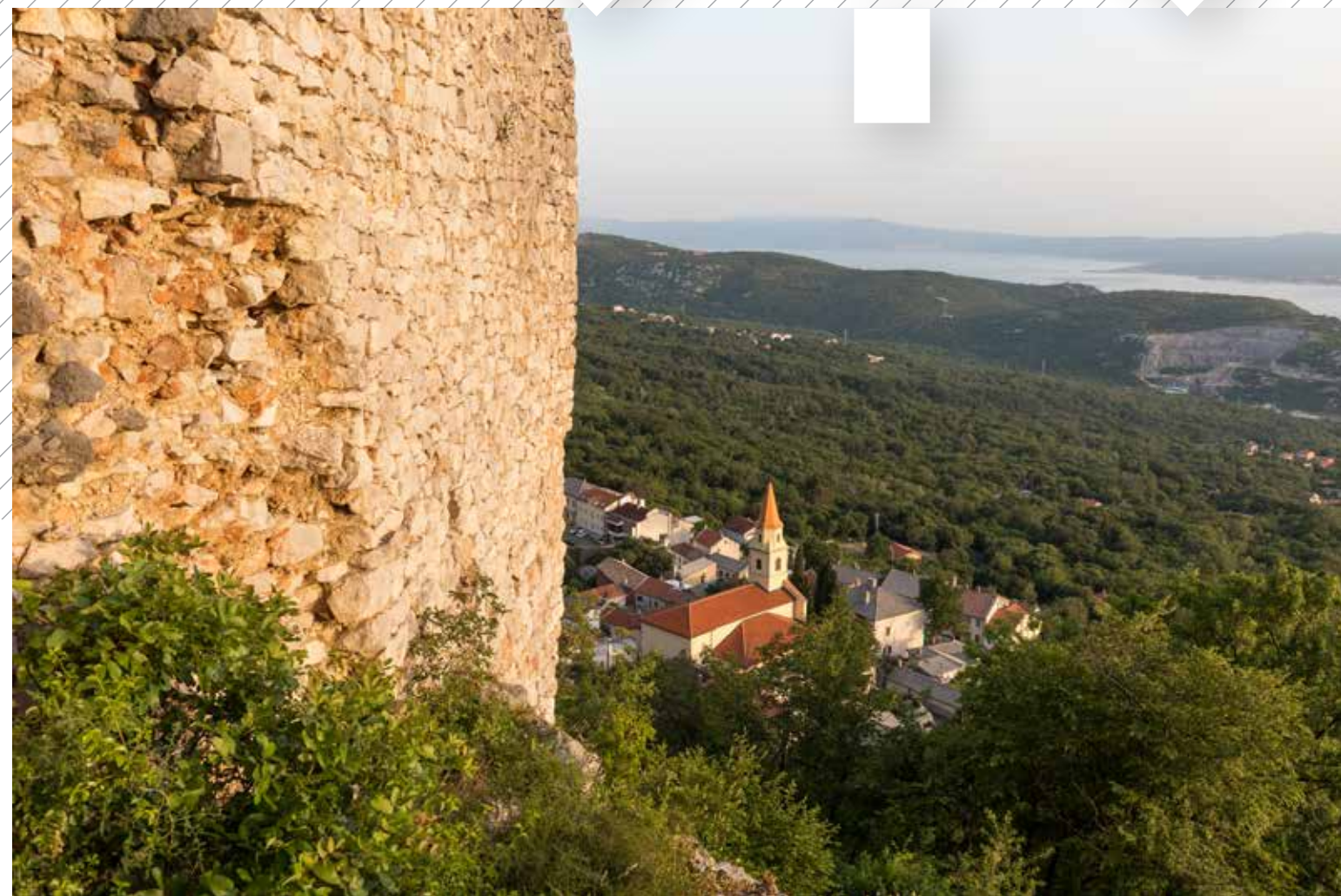


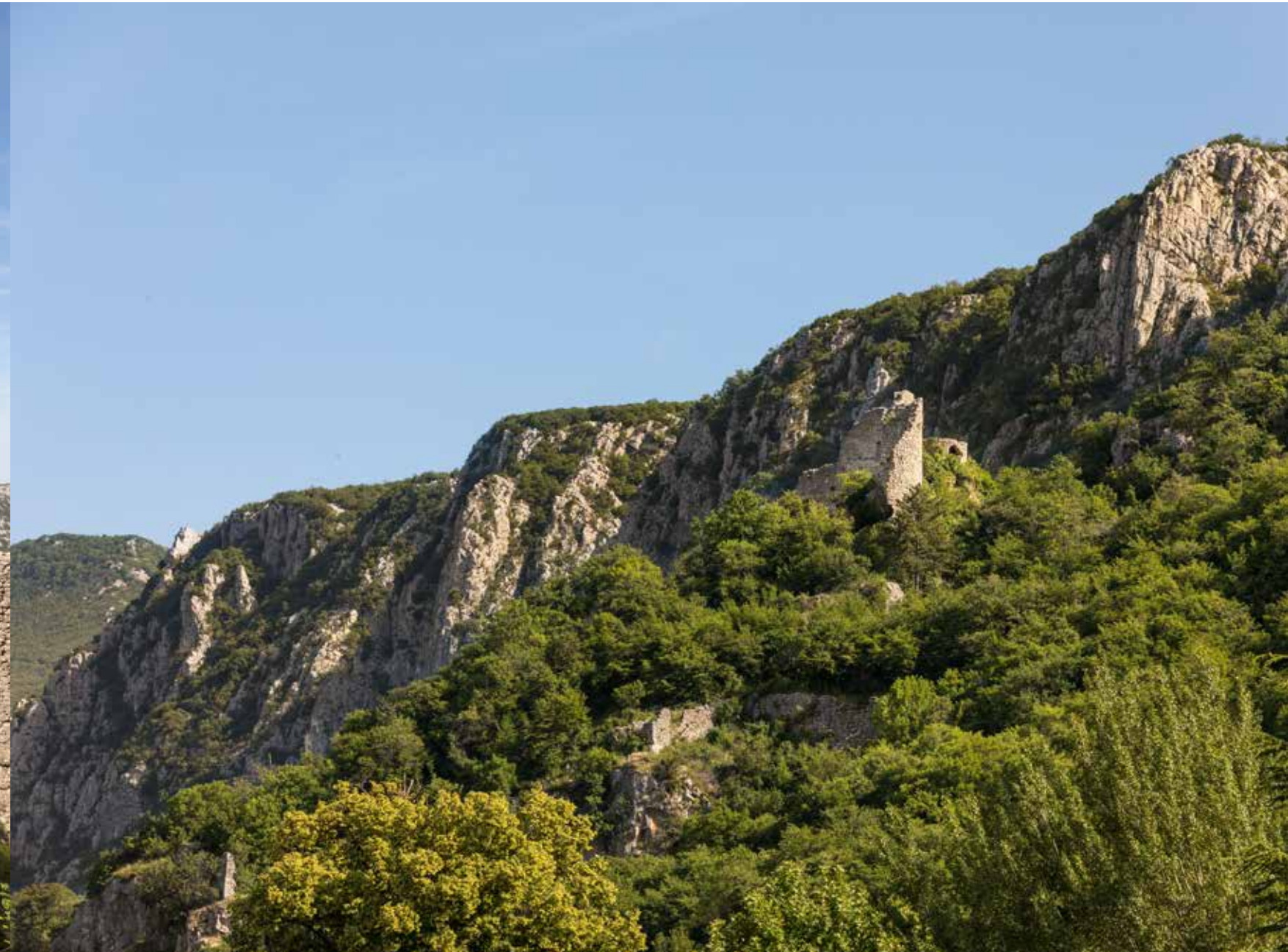
Kaštel **Grižane**

KASTE0 BEZ SREĆE

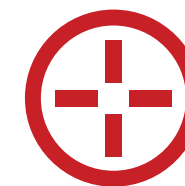
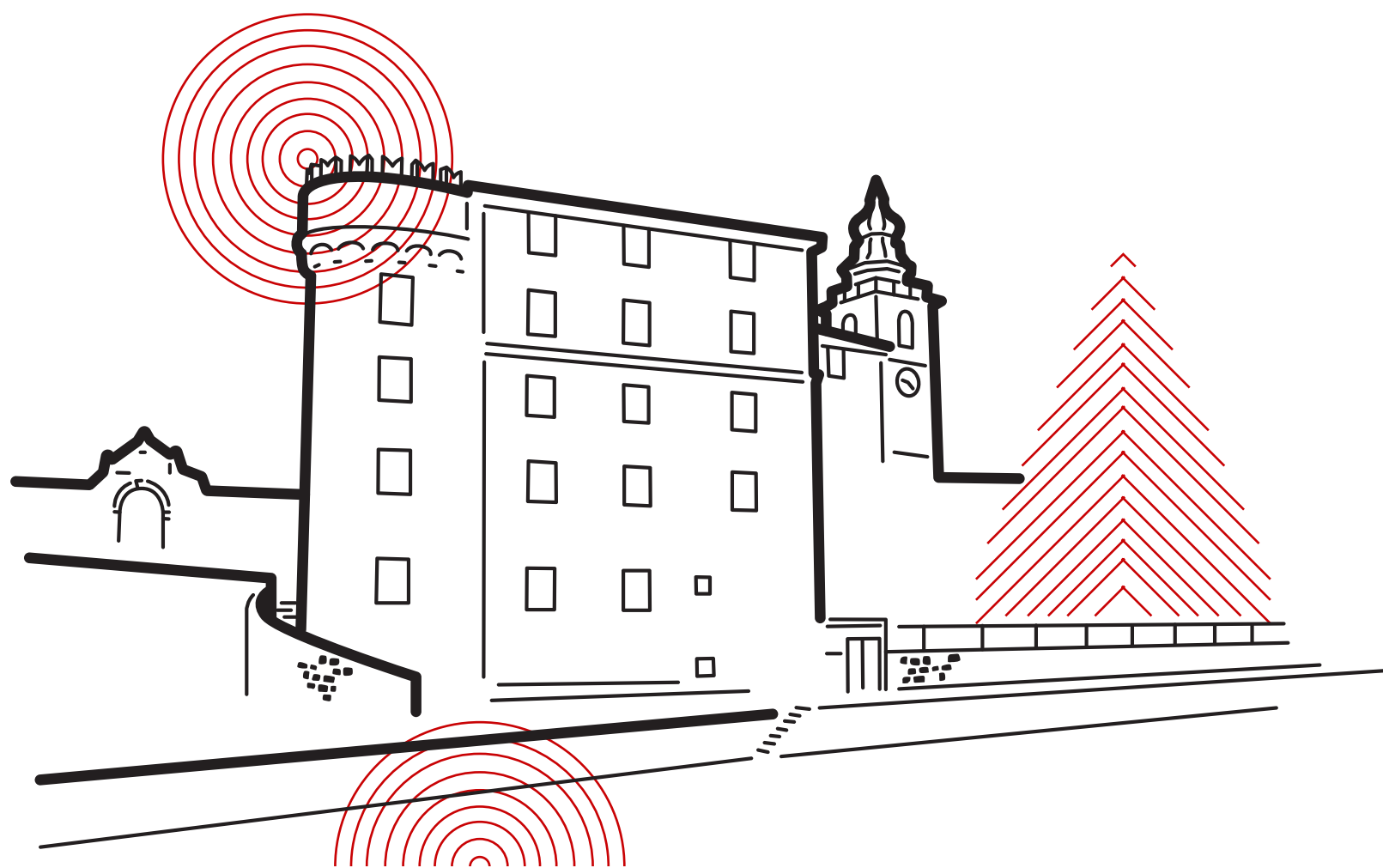
Grižanama nije pomoglo ni to što je njima 1449. godine upravljao Martin Frankopan zvan „Pobožni“, utemeljitelj luke Crikvenice. Svoje religiozno nagnuće potvrdio je dodijelivši kaštel trsatskom franjevačkom samostanu. Međutim, Grižanama je priroda zadala dosta muka – Vinodol je 1323. zadesio potres i kaštel je oštećen. Kasnije se na njegovome mjestu otvorilo klizište pa bi se moglo reći da ga je, unatoč zagovoru, i Bog – zaboravio.

I povijest je bila neumoljiva, a put k nestanku brz: kroničari bilježe kako u 16. stoljeću utvrda pripada Bernardinu Frankopanu, a od polovice 17. stoljeća obitelji Zrinskih. A onda je uslijedio kraj u popisu konfiscirane imovine iz 1671. godine. Grižanama se ukidaju svi dotadašnji privilegiji i najvjerojatnije je krajem 18. stoljeća napušten. Kaštel je imao oblik nepravilnog četverokuta s okruglim kulama na uglovima. Nepravilnost gradnje uzrokovana je specifičnim terenom jer je smješten na poroznom tlu, izgrađen uz krševite litice, „griže“, što će reći žive stijene, po čemu je grad dobio ime.









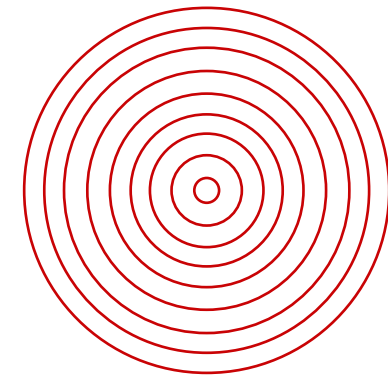
Pavlinski samostan, **Crikvenica**

ŠKOLA MALOG MICHELANGELO

Kaštel, samostan, bolnica, dječji dom, odmaralište, hotel... Sve to bila je sudbina zdanja koje je 1412. na temeljima stare crkve podigao Nikola IV. Frankopan, ni ne sluteći da je sagradio „multipraktik“ kaštel. Nikola je, doduše, odmah imao jasnu viziju – gradio je samostan za pavline, ali mu je u duhu junačkoga vremena dao i fortifikacijske elemente. Smješten je na istočnome djelu Crikvenice, omeđen visokim zidom čiji su ostaci vidljivi, velikim parkom te zgradom samostana i jednobrodnom crkvom kao najstarijim dijelom kompleksa.

U početku je to bila zapuštena crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, dok na tome mjestu nije sagrađen samostan – velika građevina utvrđena okruglom kulom, sa zatvorenim dvorištem i vodospremom. Nije Frankopan slučajno izabrao sljedbenike svetoga Pavla Pustinjaka, koje je narod zbog njihovih bijelih habita zvao „bijelim fratrima“. Red koji je u Hrvatsku došao iz Mađarske, četiri stotine godina koliko su pavlini bili u Crikvenici, za cijeli je Vinodol bio rasadnik duhovne kulture, prosvjete, umjetnosti, znanosti, medicine, ljekarništva i drugih djelatnosti. U samostanu je prvo obrazovanje stekao i Juraj Julije Klović Hrvat (Georgius Julius Croata), rođen u Grižanama 1498. a umro u Rimu 1578., svjetski glasoviti minijaturist, zvan „mali Michelangelo“.

Samostan u Crikvenici djelovao je do 1786. kada je red pavlina dekretom austrijskoga cara Josipa II. ukinut. Bio je to velik udarac za razvoj i kulturu Crikvenice. Raspuštena je samostanska knjižnica, otuđeno je opsežno samostansko umjetničko i znanstveno blago te vrijedni povijesni zapisi na glagoljici. Od tada je samostan prošao mnoge prenamjene. Godine 1893. samostan-kaštel obnavlja se i preuređuje u lječilište, kasnije u dječji dom i odmaralište. Sadašnji sljednik zadužbine, hotel „Kaštel“, veliku pozornost posvećuje sjećanju na pavline i Frankopane. Na glavnome ulazu, na nadvoju dvorišnog portala, grb pavlinskoga reda s dva lava koji pod palmom lome kruh svjedoči i dalje o frankopanskim korijenima.

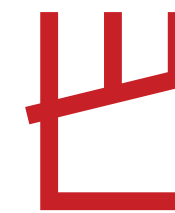








Nekada to bijaše tvrđa opasana dvostrukim zidinama s dugim i uskim dvorištem, stambenom i upravnom zgradom te dvjema kulama (okruglom i kvadratnom). Danas je od toga zdanja ostala kvadratna kula, poznatija kao Turan, na kojoj je uklesana godina 1302., uz fragmente fortifikacija.

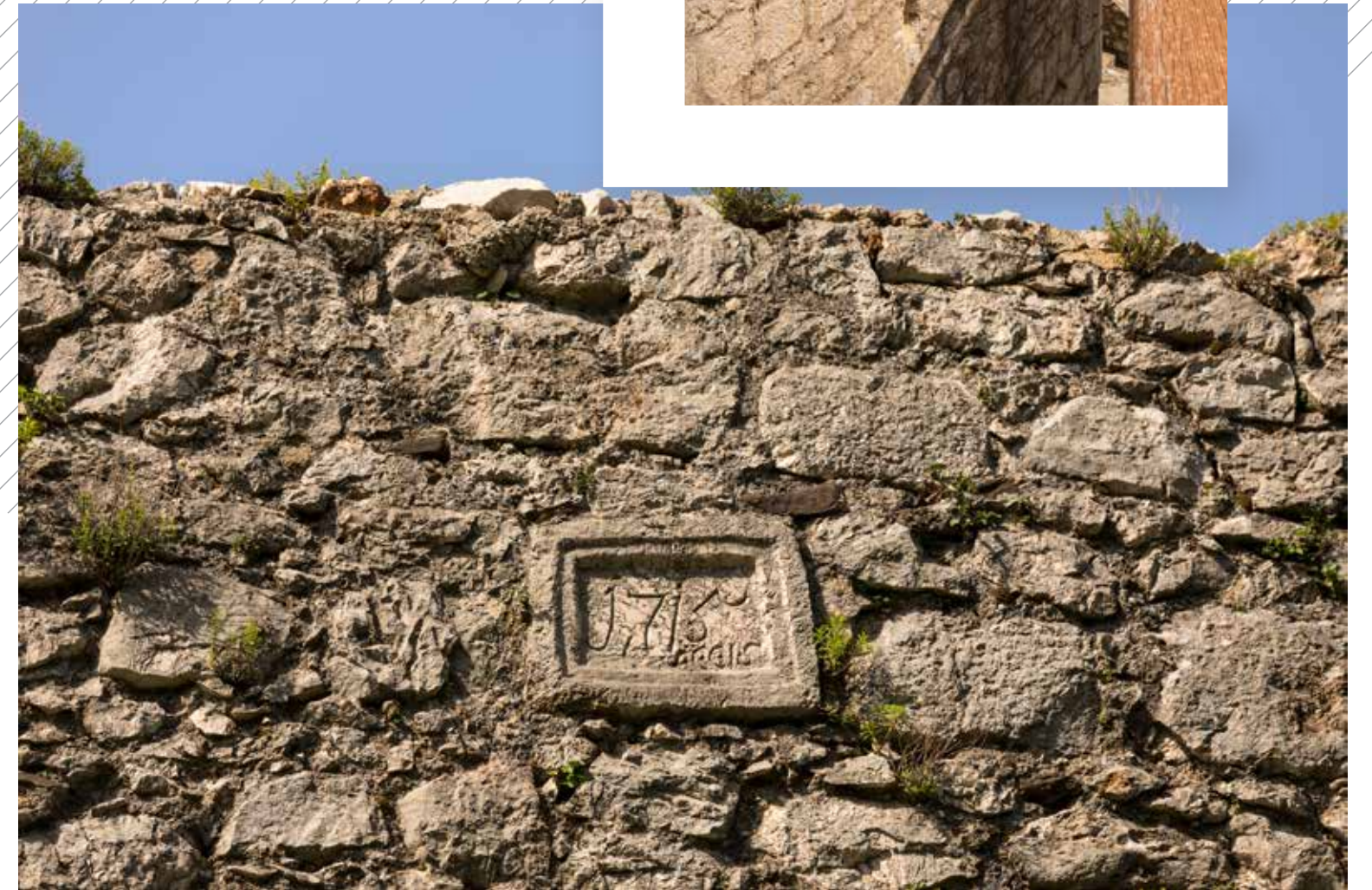
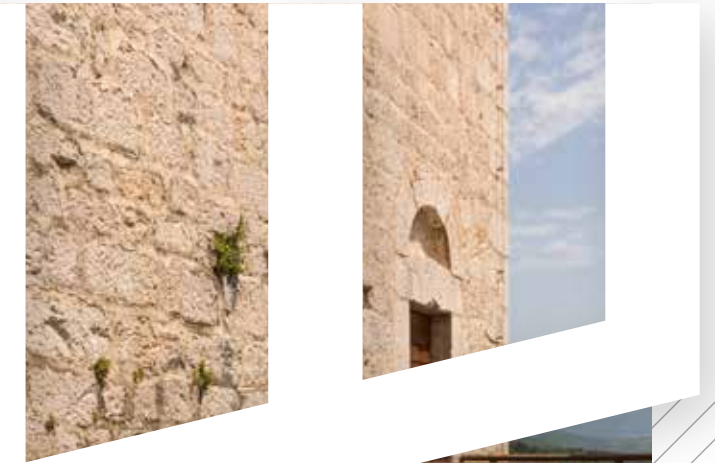
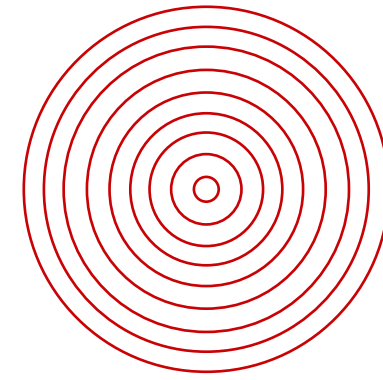


Kula u **Bribiru**

ČUVARICA FRANKOPANSKIH ZNAMENJA

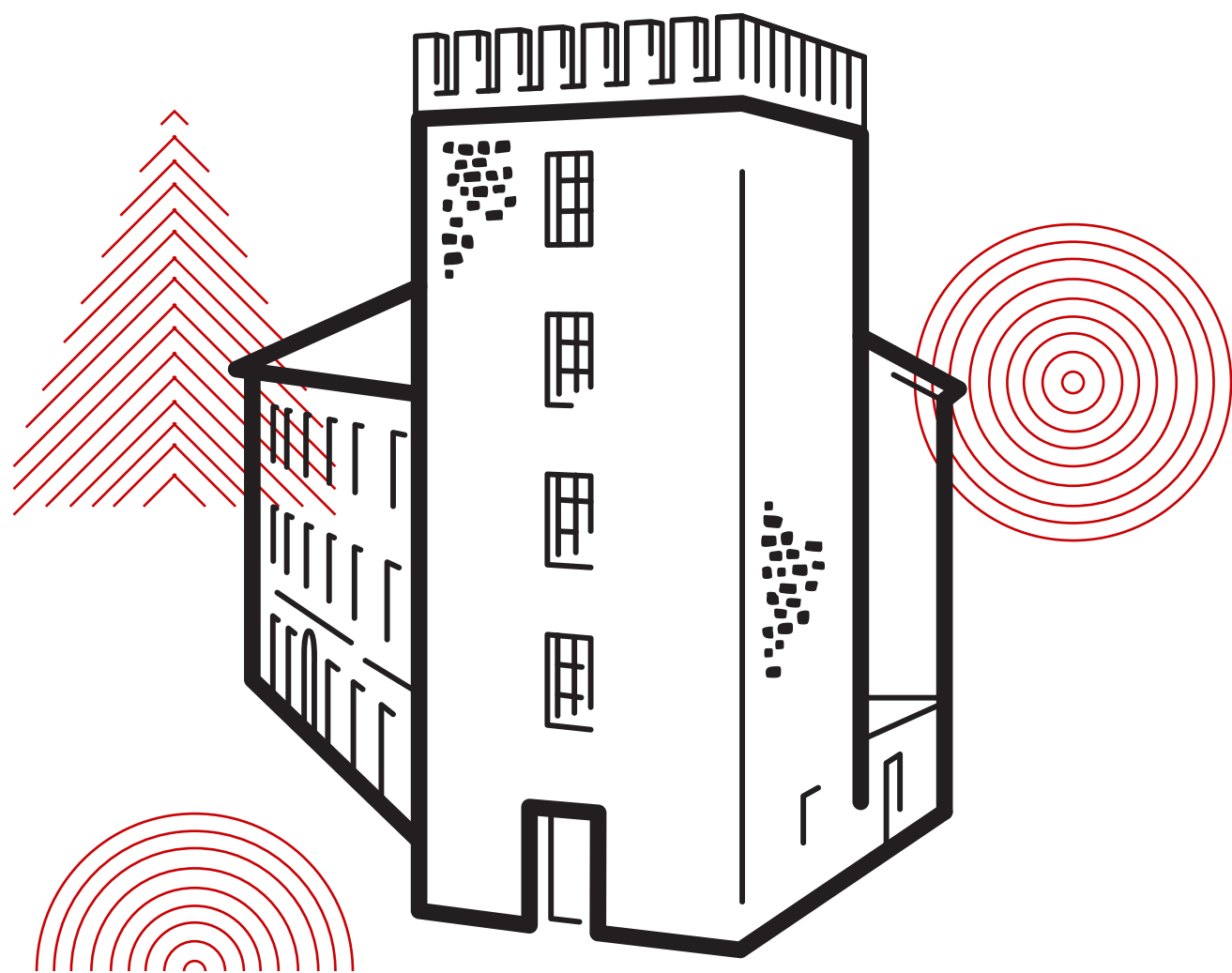
Frankopanski kaštel izgrađen je u 13. stoljeću na sjevernom dijelu utvrđenog grada Bribira koji je potpisnik Vinodolskog zakonika 1288. godine. Turan je do danas opstao u izvornom tlocrtnom gabaritu, a unutrašnjost te kule čuva povijesnu fazu pretvorbe kule u zatvor s vrlo uskim zatvorskim ćelijama. Toj fazi pripadaju i mali kvadratni prozori uokvireni kamenim ertama na istočnome pročelju. Izvorne puškarnice sačuvane su na svim pročeljima. Ostali dijelovi kaštela porušeni su u 19. stoljeću kako bi se na njegovu mjestu izgradila školska i općinska zgrada.

Turan danas čuva još jedan vrijedni spomen na Frankopane. Naime, u kuli se nalazi izložbeni postav s prezentacijom i rekonstrukcijom grbova, srednjovjekovnoga oružja, pečata i zastava Frankopana i Zrinskih. Na vrhu kule nalazi se ostakljeni kubus koji omogućava izlaz na terasu – vidikovac.









Kvadrac, kako narod zove kvadratnu kulu, jedini je ostatak kaštela što su ga u 13. stoljeću podigli Frankopani. U hrvatskoj povijesti ima izuzetno značenje u civilizacijskom i upravnom smislu, prema nekim mišljenjima važno koliko i zdanje Hrvatskog sabora na Markovu trgu.

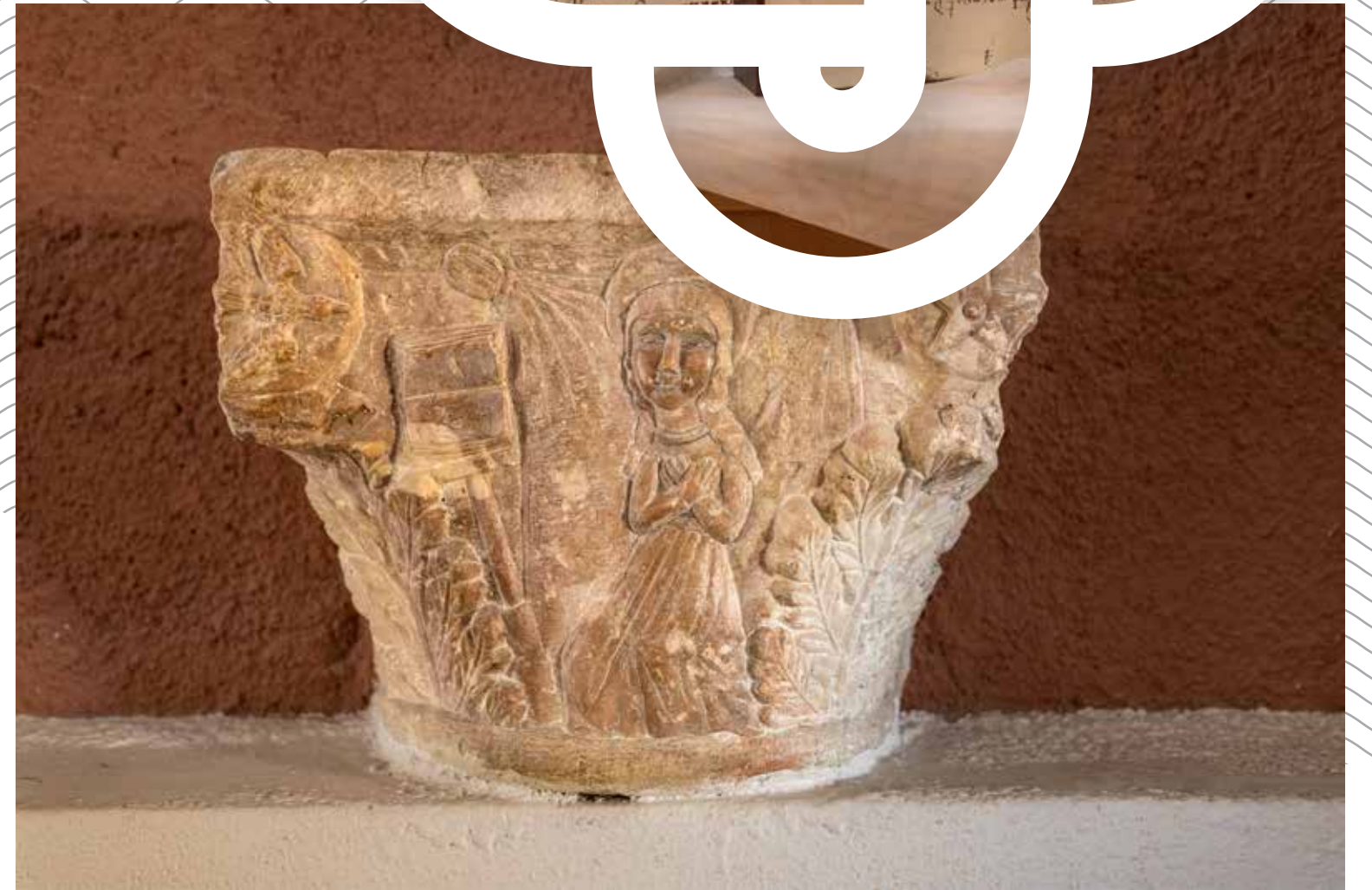
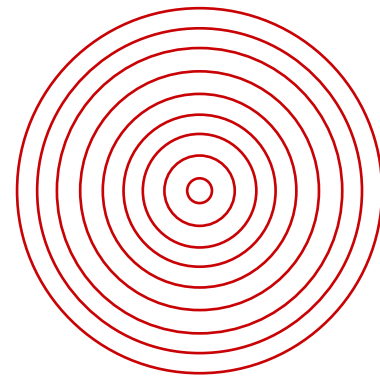


Kaštel s kulom Kvadrac, **Novi Vinodolski**

SABORNICA NA KVADRAT

U „velikoj palači“ napisan je 1288. godine Vinodolski zakonik, najznačajniji pravni tekst o srednjovjekovnom životu na vinodolskom posjedu Frankopana. Pisan je hrvatskim jezikom i glagoljicom, a usvojen na trgu ispred kaštela iste godine. Uz kneza Leonarda, zakonik je potpisalo devet predstavnika slobodnih vinodolskih gradova: Novog Vinodolskog, Ledenica, Bribira, Grižana, Drivenika, Hreljina, Bakra, Trsata i Grobnika. Prema sadržaju, zakon je jedan od najboljih i najnaprednijih pravnih akata u feudalnoj Europi, a posebno su zanimljive stavke o zaštiti kmetova i žena.

Prvotni kaštel bio je opasan dvostrukim zidinama s dugim i uskim dvorištem, upravnom zgradom i dvjema kulama (okruglom, tzv. Rondel, i kvadratnom). Između kula bilo je glavno krilo kaštela stambene namjene. Unutar kaštela bilo je dvorište s cisternom te stupovima s arkadama. Kaštel u Novome Vinodolskom jedno je od najsnažnijih i najdugovječnijih uporišta Frankopana u doba osmanlijskih osvajanja zaleđa – Like, Krbave i Gacke. Jednom su Osmanlije čak upale u sâm grad, a opljačkali su ga i gotovo razorili i Mlečani. Nakon urote 1671. građevina propada, posebno od potresa 1750. godine. Dvije su trećine kaštela srušene, a trećina je ostala za stan kaštelana. Godine 1996. u prostoriji gdje je potpisan Vinodolski zakonik osnovan je Hrvatski institut za ljudska prava koji svoja polazišta crpi upravo iz toga pravnog akta.









Upravo je ova utvrda imala veliku važnost za obranu Furlanije, Istre i Kvarnerskoga primorja od Osmanlija. Oslobođanjem tadašnjih susjednih kopnenih područja Hrvatske, tj. Like i Krbave, slabi važnost Ledenica kao utvrde.

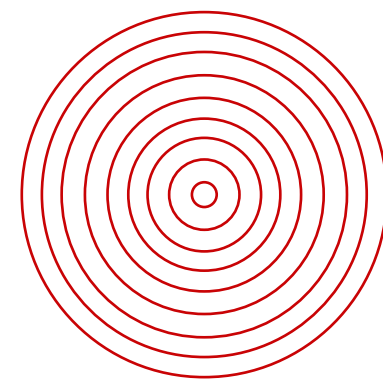


Stari grad **Ledenice**

TAJNA DONŽON-TVRĐE

Kaštel Ledenice nastao je na temeljima rimskog naselja, formirajući u srednjem vijeku naselje opasano zidom i utvrđeno kulama. Usred kaštela nalazi se četvrtasta branič-kula (donžon). Ime je dobila po staroj francuskoj riječi donjon, od koje je kasnije nastala riječ tamnica. Taj se naziv povezuje s činjenicom da su te kule, kao najčuvanije i samim tim najsigurnije mjesto, bile najbolje za tamničenje zarobljenika. No pojam istodobno označava i najjaču kulu u kaštelu, odnosno mjesto zadnje obrane i svojevrsna je utvrda u utvrđi. Ulazi u takve kule nikada nisu u razini zemlje ili bedema, već se njima prilazilo pomoću dodatnih stepenica ili prijelaza koji su uvijek bili drveni, čime je omogućeno brzo onesposobljavanje pristupa ulazu i prodora u kulu.

Na sjevernom ulazu u grad nalazi se jedina donekle sačuvana građevina, podobna za rekonstrukciju, romaničko-gotička crkva sv. Stjepana Prvomučenika, čiji je zvonik služio i kao obrambena kula gradskih vrata. Kaštel koji od 1225. dolazi pod vlast Vida, Krčkoga kneza, prvi put je spomenut 1248. godine, a točno četiri desetljeća potom predstavnici njegovih civilnih i crkvenih vlasti sudjelovali su u donošenju Vinodolskoga zakonika.







Gorski kotar

...GDJE SU POMICALI GRANICE.



Drugi i drukčiji svijet, podalje od morske obale, pun bogatih šuma, svježeg zraka i prirodnih bogatstava – sve je to privuklo Frankopane u Gorski kotar. Kao što privlači i nas danas.

Kroz Gorski kotar su od 15. stoljeća razvijali trgovinu i gradili putove kojima su se kretale trgovačke karavane iz sjeverne Hrvatske u Primorje i Veneciju. Iskorištavali su zemlju, šume, rudna bogatstva te prerađivali, kovali i talili. Na linijama kretanja nastajale su putne postaje na kojima su se ljudi i tovarno blago mogli odmoriti. Iz takvih postaja razvila su se stalna naselja koja su, u konačnici, daljnjim razvitkom postavile Gorski kotar na kartu Hrvatske kao poznato zemljište. Na taj je način Gorski kotar postupno prestajao biti „Vražji vrt“, kako se to područje nazivalo još u doba Rimljana.



Dvorac u Čabru nosi ime Zrinskih jer ga je u 17. stoljeću podigao Petar Zrinski. Obitelj Zrinski dobila ga je nakon 1572. godine zahvaljujući oporuci kojom je Stjepan Frankopan Ozaljski svoja imanja ostavio nećacima Nikoli, Krsti i Juri Zrinskom.



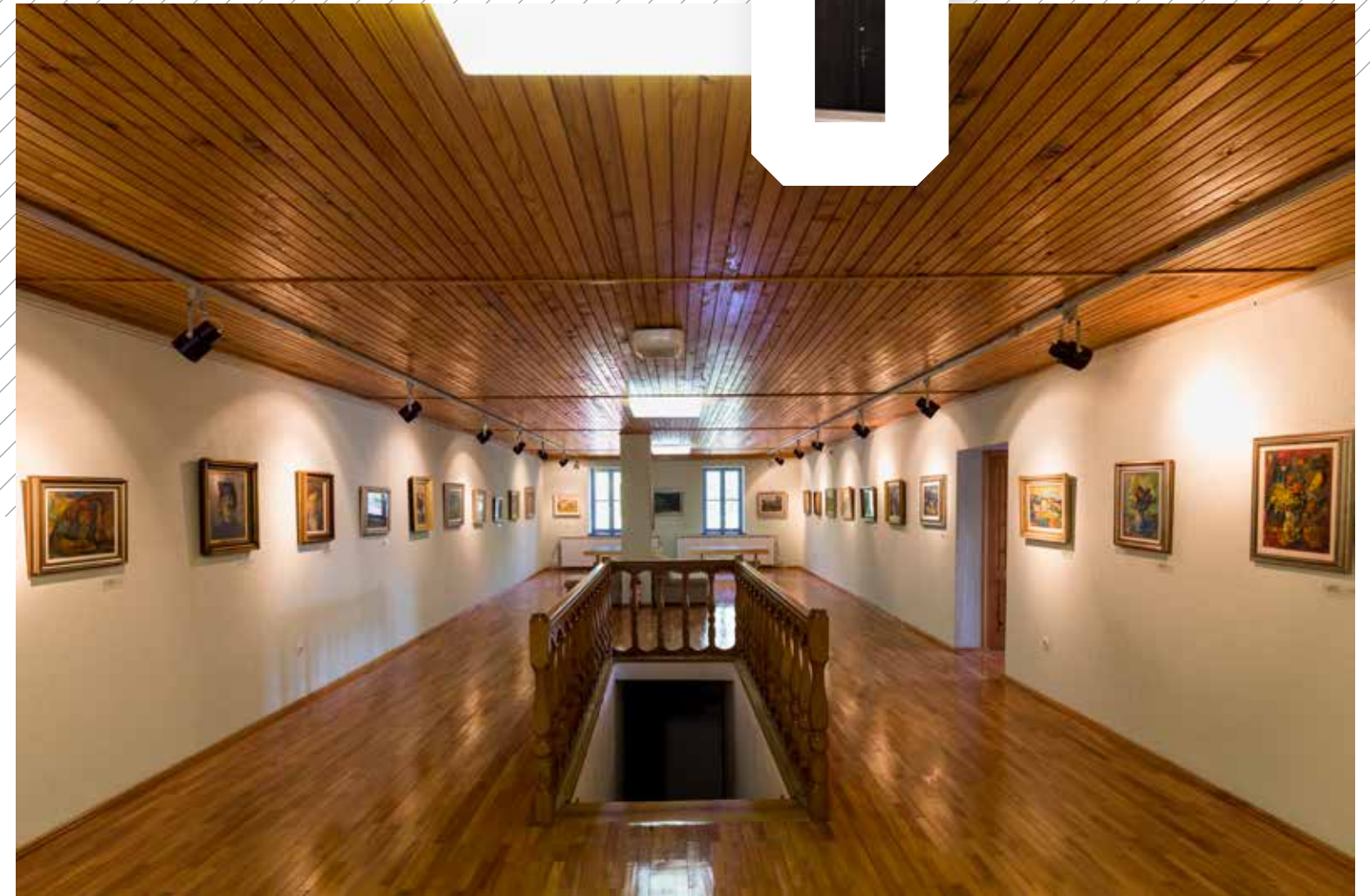
Dvorac Zrinskih u Čabru

KURIJA S TAJNOVITIM TUNELOM

Dvorac Zrinskih smješten je na zapadnom dijelu Čabra, u središtu današnjeg mjesta, a čini ga sklop od četiri zgrade smještene oko središnjeg dvorišta i dvije kule međusobno povezane obrambenim zidom. U dvorište se ulazi kroz monumentalni natkriveni lučni ulaz. Od ukupno četiri paviljona kurije, u jednom se nalaze izložbeni prostori, a u preostalima su smještene institucije Grada Čabra.

Zanimljiva je priča o tajnom tunelu koji je iz prizemnih prostorija dvorca vodio do Tropetarske stijene iznad Čabra gdje je bio izlaz u slučaju opasnosti. O tunelu nema nikakvih zapisa, tek svjedočanstvo starijih mještana kako se, prije nego što je ulaz u tunel zbog sigurnosti zazidan, u njemu znalo naći starog oružja i ljudskih kostiju.

Osim dvorca, Zrinski su 1651. izgradili talionicu željeza, 1657. godine kovnicu, a za gospodarske potrebe gradili su i pilane i mlinove. Zbog neuspjeha zrinsko-frankopanske urote 1671. godine potpuno se izmijenio daljnji razvitak Čabra i cijelog Gorskoga kotara koji je, zajedno s Hrvatskim primorjem, dospio pod vlast austrijskoga dvora i mađarskih feudalaca.









Kaštel Zrinskih, **Brod na Kupu**

PALAČA S BRETEŠ-ČUVAROM

Uz rijeku Kupu, na 220 metara nadmorske visine, Frankopani su u 15. stoljeću podigli drveni kaštel koji je postao jezgrom naseljavanja. Naslijedivši taj posjed, na njegovim je temeljima 1651. godine knez Petar Zrinski podigao novo zdanje, želeći ojačati obranu doline od prodora Osmanlija.

Kada se Frankopani prvi put spominju na Kupu, bit će da im nije bilo milo. Riječ je o sudskoj zabrani iz 1481. godine kojom im se ne dopušta da na svojim posjedima ubiru maltarinu od zagrebačkih trgovaca na putu do gradova i luka u Primorju. Brod na Kupu smješten je na samoj tromeđi puteva prema Hrvatskome primorju, Sloveniji i Pokupskome prigorju.

Kaštel Zrinskih, podignut na temeljima starijega frankopanskog, masivna je kamena dvokatnica četverokutnog tlocrta, visine prizemlja s tri kata, šatorastog krova s buzdovanom na vrhu, s prozorskim otvorima na sve četiri strane. Pročelje je naglašeno monumentalnim kasnorenesansnim portalom. Od obrambenih elemenata dvorac je na svim pročeljima imao puškarnice, a na posljednoj etaži „breteš“ – obzidani element s otvorom iz kojega se bacalo užareno olovo, ulje ili kamenje na neprijatelja koji je pokušavao provaliti kroz vrata. Uže područje bilo je opasano obrambenim zidom, a 1670. u kompleksu je sagrađena crkva posvećena sv. Mariji Magdaleni.

Posebnost tadašnjega utvrđenog grada bila su tri tajna podzemna prolaza koji su služili za bijeg u slučaju opasnosti, a izlazi su im bili u središtu župne crkve, na obali rijeke Kupe i u spilji Vučja jama. Tunnel kojim su bježali i danas je vidljiv te djelomično prohodan. Pretpostavlja se kako je u prvoj polovici 18. stoljeća kaštel temeljito obnovljen i nadograđen za jedan kat. Danas se u njemu nalazi stalni postav riječkog Prirodoslovnog muzeja, „Divljina s pogledom na more“.









Dvorac u Severinu prvi se put spominje 1558. godine, opisan kao „kameni lukovdolski grad – velika kamena kula kojom raspolažu sami žitelji“. Frankopani su ga podigli nad strmom obalom rijeke Kupe, a kronike uz kulu spominju i drveni kaštel iz istoga razdoblja. Današnji izgled dvorac je dobio obnovom 1803. godine, za vrijeme grofa Ivana Oršića.



Dvorac **Severin**

LUKOVDOLSKI KAMEN-GRAD S PERIVOJEM

Ovo je jedini goranski kaštel koji je u promjenama vlasništva s Frankopana na Zrinske u konačnici opet pripao Frankopanima, koji su ga i utemeljili. Pod Zrinskima je bio do 1580. godine kada su oni Severin prepustili knezu Gašparu Frankopanu Tržačkom kojega je naslijedio Vuk Krsto Frankopan. Tu je odrastao njegov sin, ratnik i pisac, Fran Krsto Frankopan nakon čije pogibije i sloma urote zrinsko-frankopanske i to zdanje biva opljačkano i opustošeno.

Dvorac je jednokatna građevina četverokutnog tlocrta, uglova pojačanih cilindričnim kulama i unutrašnjim dvorištem s arkadnim stupovima. Kapela sv. Florijana, smještena unutar kompleksa dvorca, malih je dimenzija s naglašenim lučnim portalom i tornjićem. Uz dvorac se nalazi perivoj koji je zaštićen i proglašen spomenikom parkovne arhitekture.









Za ovaj frankopanski kaštel mještani će vam najprije reći kako je svjedok velike „osmanlijske pohare“ iz 1586. koja bijaše brza i strašna. Koliko su osvajači tada bili blizu, svjedoči i to da su spalili crkvicu koja je bila u neposrednoj blizini kaštela, ali kaštel nisu uspjeli osvojiti.

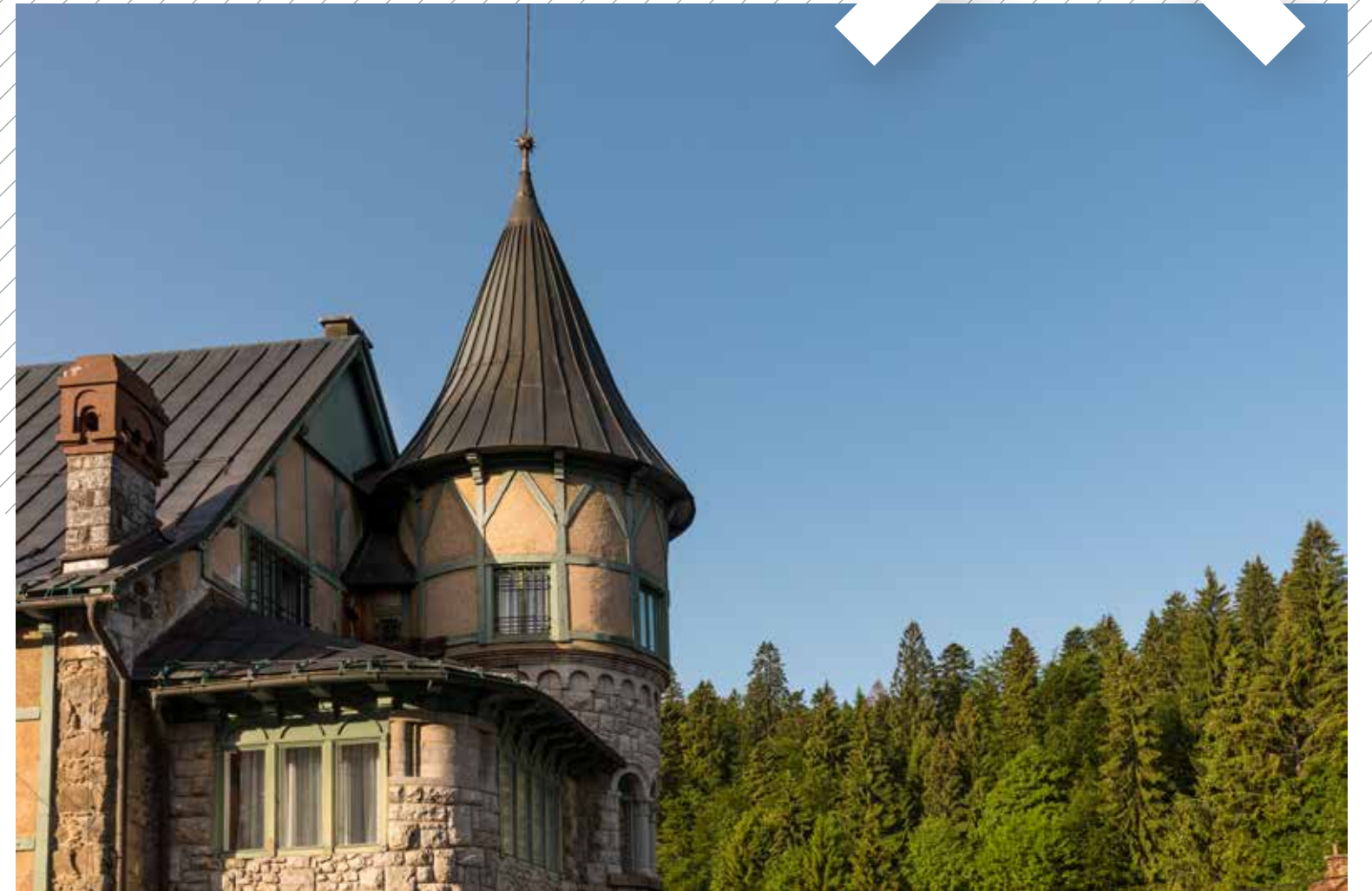
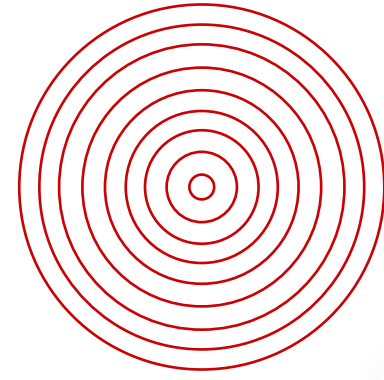


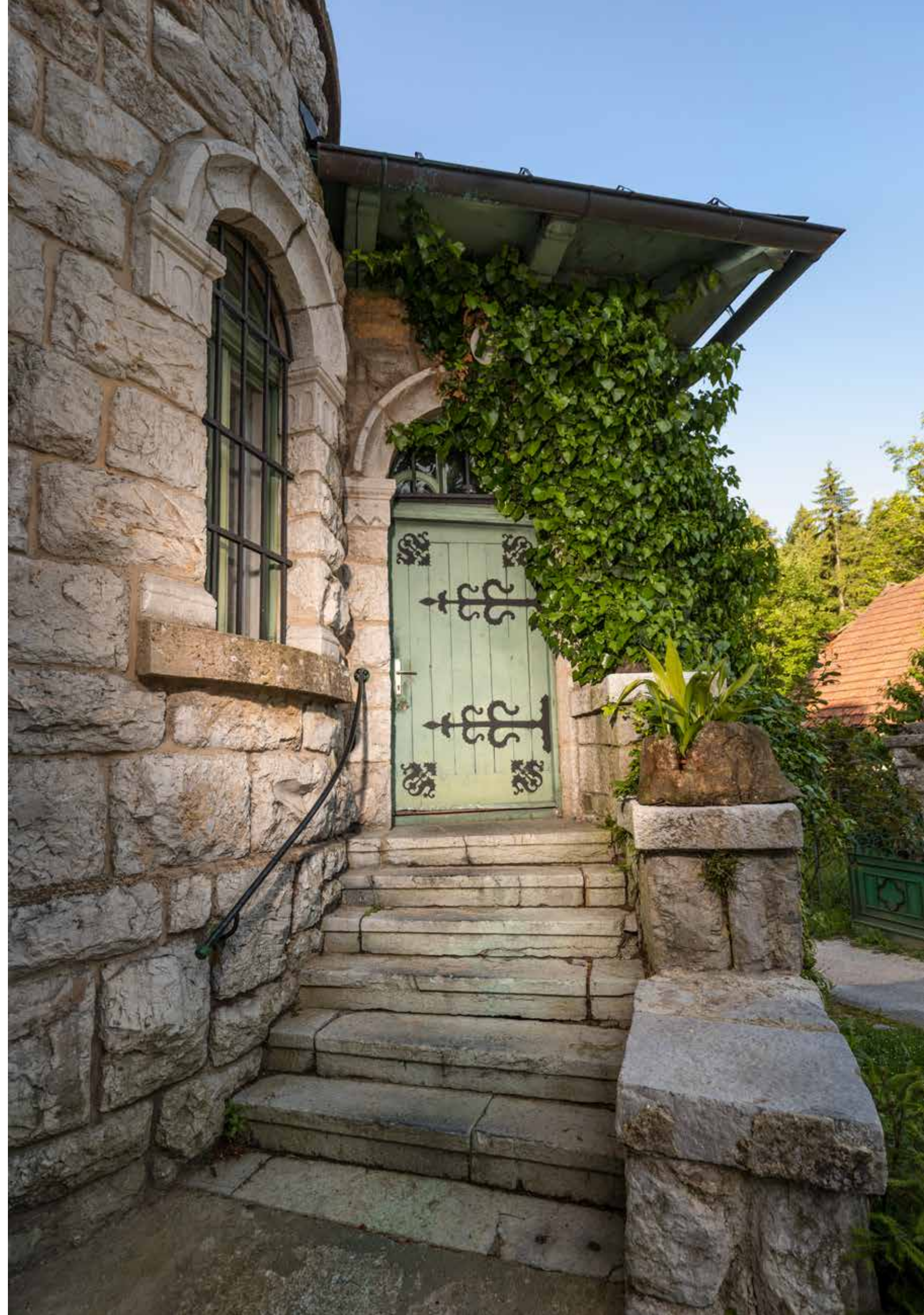
Dvorac **Stara Sušica**

ŠUMSKA ZVIJEZDA RAVNE GORE

Kaštel što su ga u Staroj Sušici podigli Frankopani, smješten u blizini Ravne Gore na 800 metara nadmorske visine, u netaknutoj crnogoričnoj stoljetnoj šumi, pamti i ratne i idlične dane. Nakon uspješnoga odolijevanja Osmanlijama, zajedno s Ravnom Gorom 1785. godine proglašen je povlaštenim gradom carevine hrvatsko-ugarskog kralja Josipa II., a pozlaćena pokaznica iz 1778. godine kao dar carice Marije Terezije i danas se čuva u župnoj crkvi sv. Terezije Avilske.

U 19. stoljeću dvorac je bio vlasništvo grofa Lavala Nugenta, irskoga aristokrata fasciniranog duhom i baštinom Frankopana i obnoviteljem kaštela na Trsatu. Godine 1890. godine kupili su ga riječki trgovci Feliks i Josip Neuberger te dvorac obnovili u romantičnom duhu svoga vremena. Tada je nadogradnjom kule i tornja dvorac dobio konačni oblik i zasjao sjajem novog doba. Ova šumska zvijezda Ravne Gore već je desetljećima igralište za dječju maštu, prostor za njihovo učenje i kreativnost, a odnedavno i planinarski dom.









Na mjestu na kojem se danas uzdiže najzapadniji pravoslavni samostan u Europi – Manastir Gomirje s crkvom Rođenija sv. Jovana Preteče – u davni je bio frankopanski kaštel s crkvom sv. Marije. Prvi put se Gomirje, kao dio Modruške županije, spominje 1461. godine. Nakon što su Osmanlije srušile kaštel s crkvom, naselje je porušeno i stanovništvo rastjerano, a za obranu su dovedeni ratnici pravoslavne vjere.

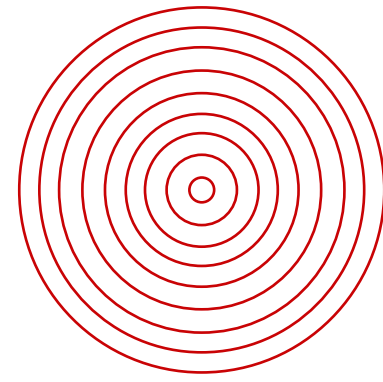


Manastir **Gomirje**

ZVONIK-KULA KALUĐERA I RATNIKA

Dolaskom pravoslavnog stanovništva potkraj 16. i početkom 17. stoljeća, osnovan je manastir 1600. godine. Vuk Krsto Frankopan 1621. podiže uz njega kulu koja je 1719. pretvorena u zvonik, a potom je uz njega prigradena crkva. Manastir je trobrodna građevina s polukružnom apsidom, zvonikom na pročelju i kupolom. Unutrašnjost je razdijeljena na pripratu, brod i svetište čiji su križni svodovi oslikani u baroknom duhu.

Priča o nastanku manastira govori kako je s prvim gomirskim doseljenicima došao jedan kaluđer koji je bio poprilično star i nije mogao „kao vojni svećenik, po ondašnjem običaju, ići s vojskom protiv neprijatelja i da se tamo vojnicima nađe radi vjerske utjehe“. Zato su Gomirci u to vrijeme primili šest ili sedam kaluđera koje su sami doveli iz dalmatinskog manastira Krke, kraja iz kojega se pretpostavlja da su podrijetlom bili gomirski doseljenici. Sve vrijeme postojanja manastir je poznat kao duhovno središte pravoslavnih vjernika.







Heroji imaju svoj kraj. Priče o njima – ne!

Kulturno-turistička ruta „Putovima Frankopana“ inspirirana je ostavštinom slavne hrvatske obitelji Frankopan koja je od početka 12. do druge polovice 17. stoljeća na području Primorsko-goranske županije ostavila brojna svjedočanstva svoga utjecaja i moći. Projekt je pokrenula Primorsko-goranska županija s ciljem obnove, očuvanja, zaštite i održivog korištenja frankopanske materijalne i nematerijalne baštine.

Kulturno-turistička ruta obuhvaća 17 kaštela te 3 sakralna kompleksa. Svaki od njih čuva poneku priču o životu Frankopana, o njihovoj ljubavi, strasti, zavjerama, intrigama, vjeri i moći.

Frankopani su kao knezovi, namjesnici, banovi, ratnici, političari, ali i pisci, govornici, pjesnici, zakonodavci, izdavači pobožnih i svjetovnih knjiga, crtači i slikari stvarali hrvatsku povijest i kulturu dugu pet i pol stoljeća. Iza sebe su ostavili neizmjereno bogatstvo materijalne i nematerijalne baštine. Sagradili su brojne tvrđave i razvili mnoge gradove. Bili su darivatelji brojnih crkava i samostana. Orodili su se sa Zrinskima i s najznačajnijim europskim porodicama. Bez Frankopana naš bi krajobraz bio znatno drugačiji, muzeji i sakralne zbirke prazniji, hrvatski jezik siromašniji, a udžbenici povijesti puno tanji.

